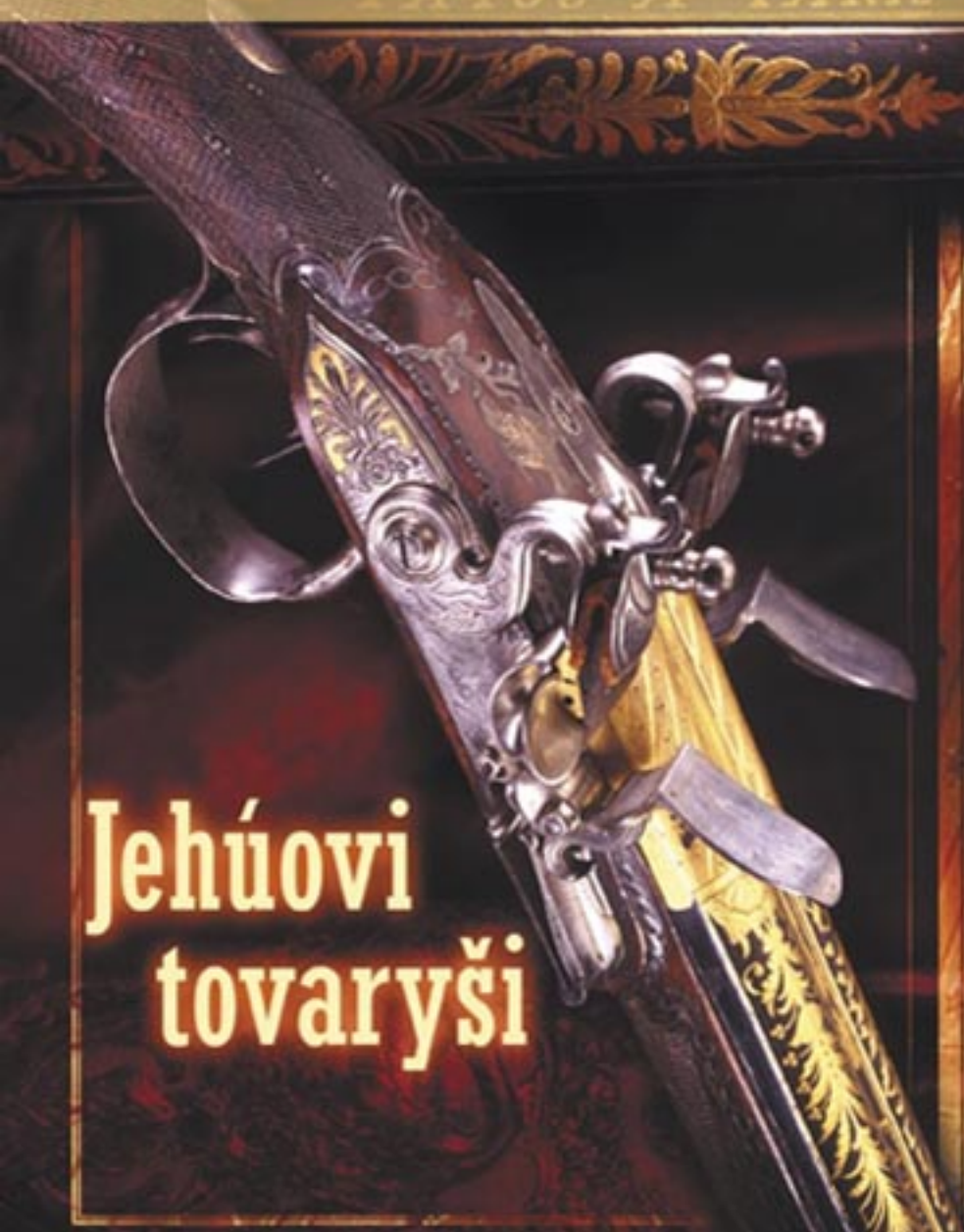

Alexandre **dumas**

**Jehúovi
tovaryši**

Jehúovi tovaryši

PRAHA 2008

Přeložila:
DANA MELANOVÁ

Alexandre Dumas: Jehúovi tovaryši
Vydání první
All rights reserved

Vydalo nakladatelství Baronet a.s., Izraelská 6, Praha 10, www.baronet.cz
v roce 2008 jako svou 1377. publikaci
Přeloženo z francouzského originálu Les Compagnons de Jéhu
vydaného nakladatelstvím Phébus, Paříž v roce 2006
Český překlad © 2008 Dana Melanová
Odpovědná redaktorka Irena Grusová
Přebal a vazba © 2008 Ricardo a Baronet
Ilustrace na přebalu © 2008 Martina Kysucká
Sazba a grafická úprava Ricardo, Přemyslovská 38, Praha 3
Tisk a vazba: **FINIDR** s. r. o., Český Těšín

Veškerá práva vyhrazena.

Tato kniha ani jakákoli její část nesmí být přetiskována, kopírována
či jiným způsobem rozšiřována bez výslovného povolení.

Název a logo BARONET® jsou ochranné známky zapsané
Úřadem průmyslového vlastnictví pod čísly zápisu 216133 a 216134.

ISBN 978-80-7384-153-9

BARONET
Praha 2008

ALEXANDRE DUMAS

Jehúovi tovaryši

SLOVO ČTENÁŘI

Už je to skoro rok, kdy mě můj starý přítel Jules Simon, autor *Povinnosti*, požádal, abych mu napsal román pro *Journal pour tous*.

Vyprávěl jsem mu námět románu, který jsem nosil v hlavě. Líbil se mu. Na místě jsme podepsali smlouvu.

Děj se měl odehrávat v letech 1791 až 1793 a první kapitola začínala ve Varennes toho večera, kdy tam zatkli krále.

Ačkoli v *Journal pour tous* všechno spěchá, poprosil jsem Julese Simona o čtrnáct dní odkladu, než se pustím do psaní románu pro něj.

Chtěl jsem si zajet do Varennes; Varennes jsem totiž neznal.

Jednu věc neumím: psát knihu nebo drama odehrávající se v místech, která jsem nikdy neviděl.

Když jsem psal *Kristinu*, byl jsem ve Fontainebleau; kvůli *Jindřichu III.* jsem jel do Blois; kvůli *Mušketýrům* jsem navštívil Boulogne a Béthune; když jsem psal *Monte Christa*, zajel jsem ke Kataláncům a do pevnosti If; kvůli *Isaaku Laquedemovi* jsem chvilku pobýval v Římě; a určitě jsem ztratil víc času studováním Jeruzaléma a Korintu na dálku, než kdybych tam zajel osobně.

Právě znalost místních reálií dodává příběhu věrohodnost, takže osoby, které jsem zasadil do těch míst, tam žijí tak samozřejmě, jako by skutečně existovaly.

Dokonce se najdou lidé, kteří je znali!

Něco vám důvěrně sdělím, milí čtenáři, je to jen mezi námi, nikde to nevykládejte. Nechci ublížit ctihodným otcům rodin žijících z tohoto malého výmyslu; ale octnete-li se náhodou v Marseille, ukážou vám tam na nábřeží Morrelův dům, dům, kde žila Mercedes, a Dantesovu a Fariovu kobku v pevnosti If.

Než jsem uvedl *Monte Christa* v *Théâtre-Historique*, napsal jsem do Marseille, aby mi poskytl náčrtek pevnosti If. Obrázek byl určen tvůrci kulis.

Malíř, na nějž jsem se obrátil, mi žádanou kresbu poslal. Jenomže tam připsal ještě to, oč bych se ho nikdy neodvážil požádat: „Pohled na pevnost If z místa, kde se Dantes vrhl do moře.“

Dověděl jsem se později, že ten statečný průvodce se připoutal k pevnosti If do takové míry, že dokonce prodával pera z rybích chrupavek, která prý vyrobil sám abbé Faria.

Je tu ale jeden drobný problém, totiž že Dantes i Faria existovali pouze v mé fantazii, a že se tudíž Dantes nikdy nemohl vrhnout z ochozu do moře a Faria nemohl vyrábět pera.

Aspoň vidíte, co to znamená, když člověk navštíví místo, o kterém hodlá psát.

Chtěl jsem se tedy podívat do Varennes, než začnu psát nový román, jehož první kapitola se odehrává právě tam.

Z historického hlediska mi Varennes nedalo spát; čím víc jsem se nořil do historie, tím méně jsem z topografického hlediska chápal, jak mohlo dojít ke královu zatčení.

Navrhl jsem tedy svému mladému příteli Paulu Bocageovi, aby jel se mnou. Byl jsem si předem jistý, že přijme. Nabídnout podobnou cestu duši tak milující malebnost a kouzlo dobrodružství mohlo znamenat jediné, totiž že skočí rovnýma nohama ze židle přímo do vlaku.

Jeli jsme železnicí do Châlons.

V Châlons jsme usmlouvali s nájemcem vozů, že nám půjčí za deset franků na den jednoho koně a dvoukolku.

Sedm dní jsme byli na cestě: tři dny trvalo, než jsme dojeli z Châlons do Varennes, tři dny, než jsme se z Varennes vrátili do Châlons, a jeden den jsme věnovali pátrání na místě.

S uspokojením, jež snadno pochopíte, jsem zkonstatoval, že ani jeden historik nebyl historicky přesný, a ještě větší potěšení mi způsobil fakt, že nejméně věrný ze všech historiků byl pan Thiers.

Myslel jsem si to už dříve, ale neměl jsem jistotu.

Jediný, kdo psal přesně, a to absolutně přesně, byl Victor Hugo ve své knize s názvem *Rýn*.

Pravdou je, že Victor Hugo je básník, nikoli historik.

Jak dokonalými historiky by byli básníci, kdyby se chtěli historiky stát!

Jednoho dne se mě Lamartine zeptal, čemu přičítám obrovský úspěch jeho *Dějin girondistů*. „Tomu, že jste se povznesl na výši románu,“ odvětil jsem.

Dlouho uvažoval a nakonec mi, myslím, dal za pravdu.

Zůstal jsem tedy ve Varennes jeden den a navštívil všechna místa, která jsem nutně potřeboval pro svůj román. Měl se jmenovat *René d'Argonne*.

Potom jsem se vrátil.

Můj syn pobýval v tu dobu na venkově v Sainte-Assise u Melunu; měl jsem u něj k dispozici pokoj a rozhodl jsem se, že tam napíšu svůj román.

Neznám dvě povahy, které by byly rozdílnější, a přesto spolu skvěle vycházejí, než je Alexandrova a moje. Rozumíme si, když jsme daleko od sebe; ale podle mého soudu je nám úplně nejlépe, když jsme spolu.

Po třech nebo čtyřech dnech pobytu u něj jsem se pokoušel začít svého *Reného d'Argonne*, vždycky jsem uchopil pero a téměř okamžitě ho zase odložil.

Nešlo mi to.

Utěšoval jsem se z toho tím, že jsem vykládal příběhy.

Náhodou byl mezi nimi i jeden, který mi osobně vyprávěl Nodier: bylo to o čtyřech mladících, členech Jehúova tovaryšstva, kteří byli popraveni v Bourg-en-Bresse za mimořádně dramatických okolností.

Jednomu z nich, který těžce umíral, či kterého bylo tak obtížné zabít, bylo pouhých devatenáct a půl.

Alexandre vyslechl můj příběh velmi pozorně.

Když jsem skončil, řekl: „Víš, co bych udělal na tvém místě?“ – „Povídej.“ – „Nechal bych plavat *Reného d'Argonne*, který ti stejně nejde, a udělal bych místo toho *Jehúovy tovaryše*.“ – „Uvědom si, že ten román nosím v hlavě rok nebo dva a už ho mám skoro vymyšlený.“ – „Nedokon-

číš ho nikdy, když jsi ho donynějška nenapsal.“ – „Můžeš mít pravdu; ale takhle ztratím šest měsíců, než se dostanu tam, kde jsem teď.“ – „Ale no tak! Za tři dny budeš mít půl svazku.“ – „Ale pomůžeš mi!“ – „Ano, hned ti dodám dvě osoby.“ – „To má být všechno?“ – „Nechtěl bys toho moc? Zbytek je tvoje věc, já pracuju na své *Otázce peněz*.“ – „Dobrá, co je to tedy za osoby?“ – „Jeden anglický gentleman a jeden francouzský kapitán.“ – „Tak se podívejme nejprve na anglického gentlemana.“ – „Budiž.“ A Alexandre mi načrtl portrét lorda Tanlaye. „Tvůj anglický gentleman se mi líbí,“ povídám, „teď se pusť do toho francouzského kapitána.“ – „Můj francouzský kapitán je tajemná osoba, která se chce nechat za každou cenu zabít, a pořád se mu to ne a ne podařit. Pokaždé, když se chce nechat zabít, vykoná skvělý čin, za nějž ho povýší.“ – „Ale proč se chce nechat zabít?“ – „Protože je znechucen životem.“ – „A proč je znechucen životem?“ – „To je právě tajemství knihy.“ – „Nakonec ho budu muset odhalit.“ – „Počkej.“ – „Čekám.“ – „Máš ty Nodierovy *Vzpomínky na revoluci*?“ – „Mám celého Nodiera.“ – „Zajdi mi pro ty *Vzpomínky*. Myslím, že tam má jednu nebo dvě stránky o Guyonovi, Leprêtrovi, Amietovi a Hyvertovi.“ – „Řeknou o tobě, žeš vykradl Nodiera.“ – „Ó, ten mě měl tak rád během svého života, že by mi klidně dal to, co mu vezmu po jeho smrti. Jen mi tu knihu přines.“

Alexandre mi šel pro Nodiera. Otevřel jsem knihu, zalistoval tři nebo čtyři strany a našel, co jsem hledal.

Teď trochu Nodiera, draží čtenáři, to nikdy neuškodí. Mluví on:

„Ti olupovači dostavníků, o nichž je řeč v článku s názvem *Amiet*, který jsem před chvílí citoval, se jmenovali Leprêtre, Hyvert, Guyon a Amiet.

Leprêtrovi bylo osmačtyřicet let; býval kapitán u dragounů, rytíř Svatého Ludvíka, měl vznešenou tvář, smělé chování a velmi uhlazené způsoby. Guyon a Amiet nebyli nikdy známí pod svými skutečnými jmény. Za tato jména vděčili běžné úslužnosti obchodníků s pasy. Ať si ti dva ztřeštěnci mezi dvacítkou a třicítkou, spjatí třeba společ-

ným zájmem, zločinem či delikátnějším a čestnějším důvodem, zvolili falešná jména z obavy ze zneuctění rodinného jména nebo kvůli něčemu jinému, my je budeme znát pouze jako Guyona a Amieta. Amiet vypadal velmi nevraživě a možná právě svému zjevu vděčí za špatnou pověst, již ho životopisci obdařili. Hyvert byl synem bohatého lyonského obchodníka. Nabídl poddůstojníkovi, pověřenému jeho převozem, šedesát tisíc franků, aby ho nechal uprchnout. Byl to současně Achilles a Paris bandy. Byl prostřední postavy, dobře stavěný, půvabný, živý a pružný. Vždycky měl v oku zájem a jiskru a na rtech úsměv. Jeho tvář patřila k těm, na něž se nezapomíná, spojovala v sobě nevyličitelnou směsici jemnosti a síly, něhy a energie. Když popustil uzdu své ohnivé výmluvnosti, zacházel až k entuziasmu. Jeho slovní projev prozrazoval dobré vzdělání a značnou dávku přirozené duchaplnosti a inteligence. Děsilo u něj jeho neutuchající veselí a dobrá nálada, které tak kontrastovaly s jeho strašlivým postavením. Všichni se shodovali v tom, že je dobrý, štědrý, lidský, miloval okázalost a rád předváděl svoji skutečně atletickou sílu, kterou by u něj nikdo nepředpokládal vzhledem k jeho poněkud zženštlým rysům. Zakládal si na tom, že mu nikdy nechyběly peníze a že nikdy neměl nepřátele. To byla také jeho jediná odpověď na obvinění z krádeže a vraždy. Bylo mu dvaadvacet.

Ti čtyři muži měli napadnout dostavník, který převážel čtyřicet tisíc franků pro vládu. Operace měla být provedena za bílého dne, skoro po dobrém, cestující, kteří s tou záležitostí měli pramálo společného, se o ni vůbec nestarali. Toho dne byl však v dostavníku asi desetiletý, nezvykle odvážný chlapec, který vytrhl kočímu pistoli a vystřelil na útočníky. Protože byla tato mírumilovná zbraň nabita pouze prachem, nikdo nebyl zraněn; všichni v dostavníku však propadli velkému a oprávněnému strachu z odvety. Chlapecova matka dostala těžký nervový záchvat, což na chvíli rozptýlilo ostatní a přitáhlo veškerou pozornost lupičů. Jeden z nich k ní přiskočil, co nejšetněji ji uklidňoval, blahopřál jí k předčasné odvaze jejího syna a dával jí přivonět k solím a vůním, které ti pánové mívali u sebe

většinou pro vlastní potřebu. Přišla k sobě a její spolucestující si v ten dojemný okamžik povšimli, že lupičovi spadla maska, sami mu ovšem do tváře neviděli.

Policie se v té době omezovala na bezmocné pozorování, nemohla se postavit operacím banditů; nechyběly jí ovšem prostředky na sledování a pronásledování. Rozkazy si olupovači předávali v kavárně a na činu, za nějž jim hrozil trest smrti, se domlouvali při partii kulečnicku. Tito muži teroru a krve se večer objevili ve společnosti a vykládali tam o svých nočních výpravách jako o příjemné společenské události. Leprêtre, Hyvert, Guyon a Amiet byli předvedeni před soud v sousedním departementu. Nikomu se nic nestalo při jejich atentátu na pokladnu, která nikoho nezajímala, protože vlastně nikdo nevěděl, komu patří. Nikdo nikoho z nich nepoznal, až na tu krásnou dámu, ta si však dala pozor, aby to neprozradila. Byli jednomyslně zproštěni obvinění.

Přesto bylo veřejné mínění tak zřejmé a výslovné, že ministerstvo muselo podat odvolání. Rozsudek byl prohlášen za neplatný, ale vláda byla v té době tak nejistá, že se skoro bála potrestat excesy, které mohly být nazítří prohlášeny za oprávněné činy. Obviněné znovu postavili před soud v Ain, ve městě Bourg, kde žili jejich přátelé, rodiče, ochránci a komplicové.

Všeobecně se soudilo, že jednu stranu uspokojí, když jí přivedou oběti. Ovšem všichni byli přesvědčeni, že se druhé straně neznelíbí, neboť existovaly téměř nezvratné záruky, že z toho ti čtyři vyjdou bez jakékoli úhony. Jejich příchod do vězení byl téměř triumfem.

Začalo líčení; nejdřív přineslo stejné výsledky jako to předchozí. Bylo sice předloženo falešné alibi čtyř obviněných, ovšem zaručeno stem podpisů, a kdyby bylo potřeba těch podpisů deset tisíc, získaly by se bez obtíží. Všechna morální přesvědčení musela padnout před takovým projevem solidarity. Vypadalo to, že záležitost nemůže skončit jinak než osvobozením, když tu jedna jediná otázka předsedy soudu, možná položená s bezděčnou záludností, změnila průběh procesu.

„Madam,“ obrátil se na ženu, o niž se tak vlídně postaral jeden z lupičů, „který z obviněných vám poskytl tak vynikající péči?“

Nečekaným způsobem zformulovaná otázka udělala zmíněné paní v myšlenkách zmatek. Pravděpodobně se domnívala, že odpovědí ještě vylepší osud muže, který ji zajímal.

„Tento pán,“ odvětila a ukázala na Leprêtra.

Čtyři obvinění pochopili, že jejich alibi tímto jediným prohlášením padá a že právě propadli katu. Zvedli se a s úsměvem ženu pozdravili.

„Krucí!“ pronesl Hyvert, dopadaje zpět na lavici v záchvatu smíchu, „tohle vás, kapitáne, odnaučí galantnosti!“

Slyšel jsem, že za nějakou dobu zemřela ta nešťastnice žalem.

Samozřejmě došlo k obvyklé žádosti o milost. Ovšem tentokrát nekynula žádná naděje, že by jí bylo vyhověno. Revoluční strana, kterou Napoleon rozdrtil o měsíc později, byla právě na vzestupu. Strana kontrarevoluce se zkompromitovala odpornými násilnými činy. Volalo se po exemplárním potrestání, jako to bývá v těžkých časech, a tihle přišli jako na zavalanou; s vládami je to stejné jako s lidmi: ty nejslabší jsou nejkrutější. Jehúova tovaryšstva ostatně už skoro neexistovala. Hrdinové těchto divokých band, Debeauce, Hastier, Bary, Le Coq, Dabri, Delboulbe a Storkenfeld, padli na popravišti nebo v boji. Pro odsouzené už neexistovala možnost záchrany, měli tedy zemřít.

Jejich žádost o milost byla zamítnuta; ale soud se to nedověděl jako první. Tři rány z pušky vystřelené proti zdemokobky to oznámily odsouzencům. Výkonný komisař Direktoría, který zastával úřad státního návladního u soudních tribunálů, vyděšený tím činem svědčícím o spiklenecktví, si vyžádal ozbrojený oddíl, jemuž velel můj strýc. V šest hodin ráno se šedesát jezdců seřadilo před mříží žalárního nádvoří.

Ačkoli učinili žalárníci veškerá opatření, večer vězně pevně spoutali a dali jim těžké okovy, když teď vešli do kobky těch čtyř nešťastníků, strnuli. Vězňové byli svobod-

ní a po zuby ozbrojení. Zavřeli své strážce v kobce, zastrčili závoru a vyšli bez obtíží ven; protože měli všechny klíče, stejně lehce prošli prostor dělicí je od žalárního nádvoří. Na lidi, kteří je čekali před mřížemi, musel jejich zjev zapůsobit strašně. Byli do půl těla nazí, možná proto, aby měli volnost pohybu, možná proto, aby předváděli neohroženost ještě hrozivější než pověst o síle a nebojácnosti, jež se vážala k jejich jménům, či možná aby skryli krev, která se tak rychle objeví pod bílým plátnem a prozradí, že zraněný muž se vydává z posledních sil. Na prsou měli zkřížené popruhy, široké rudé opasky se jim ježily zbraněmi a k tomu všemu jejich zuřivý bojový pokřik: muselo to všechno působit fantasticky. Když dorazili na nádvoří, uviděli rozestoupené četnictvo tvořící nehybnou stěnu, již nemohli prorazit. Na chvíli se zastavili a patrně se mezi sebou dohadovali. Leprêtre, který byl, jak už jsem uvedl, jejich nejstarším členem a velitelem, pozdravil pokynem ruky ozbrojený oddíl a řekl s půvabnou noblesou, která pro něj byla příslovečná:

„Dobrá tedy, pánové četníci!“

Potom předstoupil před své druhy, naposledy je pozdravil a prohnal si hlavu kulí. Guyon, Amiet a Hyvert se postavili do obranné pozice a namířili hlavně pistolí proti ozbrojencům. Nevyšla žádná rána; ale četníci považovali jejich gesto za otevřeně vyhlášené nepřátelství a vystřelili. Guyon padl k zemi mrtev přímo na tělo Leprêtre, který se nepohnul. Amiet měl prostřelené stehno u třísla. *Život soudců* praví, že byl popraven. Slyšel jsem mnohokrát vyprávět, že naposledy vydechl u paty popraviště. Hyvert zůstal sám: nevím přesně, co vzbudilo obdiv a úžas, možná mladíkova sebejistota a chladnokrevnost, uhrančivé oko, pistole, s nimiž si pohrával v rukou a mohl zasít smrt mezi diváky, to všechno spojené se zoufalstvím krásného mladíka s poletujícími vlasy, známého tím, že nikdy neprolil krev, a jehož život si teď žádala spravedlnost, či pohled na tři mrtvá těla, po nichž skákal jako vlk uštvaný lovci, celé tohle nečekané a děsivé divadlo na chvíli zarazilo ozbrojený oddíl. Hyvert si toho všiml a hned toho využil.

„Pánové,“ řekl, „na smrt! Ano, půjdu na smrt, a půjdu rád, to mi věřte! Ale ať se ke mně nikdo nepřibližuje. Toho, kdo se o to pokusí, *zastřelím*, s výjimkou tohoto pána,“ dodal a ukázal na kata. Týká se to jenom jeho a mne a nechci, aby do toho kdokoli jiný zasahoval.“

Bylo snadné vyjít mu vstříc, vždyť tu nebyl nikdo, kdo by netrpěl průběhem této děsivé tragédie, kdo by si ze srdce nepřál, aby už skončila. Když viděl, že mu vyhoví, uchopil jednu pistoli do zubů, z opasku vytáhl dýku a zanořil si ji do hrudi až po rukojeť. Zůstal stát a vypadal udiveně. Chtěli se k němu vrhnout.

„Jen pomalu, pánové,“ zvolal a znovu namířil pistole na muže, kteří se ho chystali obklíčit, zatímco mu krev stříkala z rány, v níž zůstala trčet dýka. „Znáte dohodu: zemřu sám, nebo zemřeme tři. Kupředu!“

Nechali ho jít. Šel přímo ke gilotině a obracel nůž v ráně ve své hrudi.

„Na mou věru, musím mít duši přímo přibitou k tělu,“ řekl. „Nemůžu umřít. Udělejte s tím něco.“

To mluvil k popravčímu.

Chvilku nato mu odpadla hlava. Buď náhodou nebo to bylo známkou jeho zvláštní vitality, hlava odskočila a odkutálela se mimo popravíště. V Bourgu by vám ještě řekli, že Hyvertova hlava promluvila.

Četba ještě nebyla u konce a už jsem byl rozhodnutý, že odložím *Reného d'Argonne* a pustím se do *Jehúových tovaryšů*.

Nazítří jsem sešel dolů s cestovním tlumokem pod paží. „Odjíždíš?“ ptá se mě Alexandre. – „Ano.“ – „Kam máš namířeno?“ – „Do Bourg-en-Bresse.“ – „Co tam budeš dělat?“ – „Navštívím místa, kde popravili Leprêtra, Amieta, Guyona a Hyverta a popovídám si s pamětníky.“

Do Bourgu vedou dvě cesty, samozřejmě, když jedete z Paříže: můžete vystoupit z vlaku v Mâconu a nasednout do dostavníku, který jede z Mâconu do Bourgu; můžete také pokračovat až do Lyonu a tam nastoupit do vlaku, který jede z Bourgu do Lyonu.

Váhal jsem mezi těmi dvěma cestami, když mě přesvědčil jeden cestující, který seděl momentálně ve stejném vagonu jako já. Jel do Bourgu, kam, jak mi řekl, jezdíval velmi často, a to přes Lyon; takže cesta z Lyonu byla lepší.

Rozhodl jsem se to udělat stejně jako on.

Přespal jsem v Lyonu a nazítří v deset hodin už jsem byl v Bourgu.

Jeden deník druhého hlavního města království mě tam dostihl. Byl v něm trpce sladký článek o mně.

Lyon mi nedokázal odpustit, že jsem o něm prohlásil, tuším už v roce 1833, takže od té doby uplynulo už čtyřia dvacet let, že není literární.

Bohužel mám ještě v roce 1857 o Lyonu stejné mínění, jaké jsem měl v roce 1833. Neměním názory tak snadno.

Ve Francii je ještě jedno město, které mi cosi zazlívá stejně jako Lyon: je to Rouen.

Rouen vypískal všechny moje hry včetně *Hraběte Hermana*.

Jednou se jeden Neapolitán přede mnou chvástal, že vypískal Rossiniho a Malibranovou v *Lazebníkovi* a *Desdemoně*. „Určitě je to pravda, odpověděl jsem mu, neboť Rossini a Malibranová se zase chlubí, že je Neapolitanci vypískali.“

Já se zase chlubím, že mě vypískali Roueňané.

Přesto jsem se jednou, když jsem se octl o samotě s jedním čistokrevným Roueňanem, rozhodl konečně vyzvědět, proč mě u nich vypískali. Mám rád jasno i v maličkostech.

Roueňan mi odpověděl: „Vypískali jsme vás, protože se na vás hněváme.“

Proč ne? Rouen se hněval i na Janu z Arku.

Přesto to určitě nemohlo být ze stejného důvodu.

Zeptal jsem se tedy Roueňana, proč se na mě on a jeho spoluobčané hněvají: nikdy jsem neřekl špatné slůvko o jablečném cukru; choval jsem v úctě pana Barbeta po celou dobu, co byl starostou, a když jsem byl Společností li-

terátů vyslán na odhalení sochy velkého Corneille, byl jsem, tuším, jediný, kdo je pozdravil, než začal mluvit. V tom všem přece není nic, co by opravňovalo Rouenské k nenávisti vůči mé maličкости.

A tak na tuto hrdou odpověď: „Vypískali jsme vás, protože se na vás hněváme,“ jsem pouze pokorně nanesl tuto žádost:

„A proč se na mě panebože hněváte?“ – „Ó! Však to dobře víte!“ opáčil Roueňan. – „Já?“ udivil jsem se. – „Ano, vy.“ – „Na tom nesejde, chovejte se, jako bych to nevěděl.“ – „Nevzpomínáte si na tu večeri, kterou na vaši počest uspořádalo město, když se odhalovala Corneillova socha?“ – „Jistě že si vzpomínám. Hněvá se snad město na mě, že jsem mu ji neoplatil?“ – „Ne, v tom to není.“ – „Tak v čem tedy?“ – „Při té večeri vám někdo řekl: ‚Pane Dumasi, měl byste napsat hru pro město Rouen na nějaký námět z jeho historie.‘“ – „A já na to odpověděl: ‚Nic není snazšího; přijdu, jakmile mě zavoláte, strávím v Rouenu čtrnáct dní. Dáte mi námět, za těch čtrnáct dní napíšu hru a autorská práva převedu na vaše chudé.‘“ – „To je pravda, tak jste to řekl.“ – „Nevídím v tom nic, co by mělo zranit city Rouenských do té míry, že mě budou nenávidět.“ – „Ano, ale kdosi ještě dodal: ‚A napíšete ji v próze?‘ načež jste odpověděl... Vzpomínáte si, co jste odpověděl?“ – „Přiznám se, že nikoli.“ – „Odpověděl jste: ‚Napíšu ji ve verších, to půjde rychleji.‘“ – „Ano, to opravdu dokážu.“ – „No právě!“ – „No a?“ – „No a to byla urážka pro Corneille, pane Dumasi; a proto se na vás Roueňané hněvají a budou se hněvat ještě dlouho.“

Doslovně tak!

Ó, ctihodní Roueňané! Jenom doufám, že mi nikdy neodpustíte a nezatleskáte mi!

V těch novinách se psalo, že pan Dumas zůstal v Lyonu jen jednu noc, určitě proto, že město tak málo literární není hodné toho, aby se v něm zdržel déle.

Pana Dumase něco takového vůbec nenapadlo. Zůstal v Lyonu pouze jednu noc proto, že spěchal do Bourgu;

a sotva pan Dumas dorazil do Bourgu, nechal se odvézt do redakce místních novin.

Věděl jsem, že noviny řídí jeden významný archeolog, vydavatel díla mého přítele Bauxe o kostele v Brou.

Zeptal jsem se na pana Millieta. Pan Milliet přiběhl.

Podali jsme si ruku a já jsem mu vyložil cíl své cesty. „Vím, oč vám jde,“ řekl. „Odvedu vás k radnímu, který píše dějiny naší provincie.“ – „A kam došel s těmi vašimi dějinami?“ – „Do roku 1822.“ – „Tak to je v pořádku. Protože události, o nichž budu vyprávět, se odehrávají v roce 1799, a mí hrdinové budou popraveni v roce 1800. S touto dobou je už obeznámen, a bude mi tedy moci poradit. Pojdme za tím vaším radním.“

Po cestě mě pan Milliet poučil, že tenhle radní a historik je rovněž velmi vyhlášený gourmet.

Od doby Brillata-Savarina je to taková móda, že radní bývají gourmety. Naneštěstí se mnozí spokojí s tím, že jsou gurmáni, což v žádném případě není totéž.

Zavedli nás do pracovny pana radního.

Uviděl jsem muže s lesklým obličejem a potměšilým úsměvem.

Přijal mě se shovívavým a lehce protekčním výrazem, jakým historici mívají ve zvyku obdařovat básníky.

„Takže vy jste, pane, přijel do našeho ubohého kraje hledat náměty na román?“

„Nikoli, pane: námět jsem si našel sám; přišel jsem si na místo ověřit historická fakta.“

„Ale! Netušil jsem, že k psaní románů je potřeba tolik námahy!“

„Mýlíte se, pane, a v mém případě obzvláště. Já se vždy velmi seriózně zabývám historickými skutečnostmi, které zpracovávám.“

„To jste si mohl někoho poslat.“

„Nikdo z těch, pane, koho bych sem mohl poslat, není natolik zasvěcený do tématu, a mohl by se setkat s velmi důležitými fakty a přehlédnout je: a pak, rád popisují prostředí, a to bych nemohl, kdybych ho na vlastní oči neviděl.“

„Tenhle román tedy hodláte napsat sám?“

„No ano, pane. Ten poslední za mě napsal můj komorník; měl ale velký úspěch a ten hlupák po mně žádal tak přehnanou gáži, že jsem si ho bohužel nemohl nechat.“

Radní se kousl do rtů. Potom po chvílce mlčení pokračoval:

„Byl byste tak laskav, pane, a sdělil mi, v čem bych vám ve vaší důležité práci mohl být užitečný?“

„Můžete mě nasměrovat v mém pátrání, pane. Vzhledem k tomu, že jste napsal dějiny kraje, jistě vám neušla žádná významná událost, která se tu odehrála.“

„Vskutku, pane, soudím, že jsem v tomto ohledu opravdu dost dobře informován.“

„Dobrá, začněme tedy tím, že váš kraj byl centrem operací Jehúových tovaryšů.“

„Pane, slyšel jsem cosi o Ježíšově tovaryšstvu,“ odvětil radní opět se svým výsměšným výrazem.

„Mluvíte o jezuitech, že? Ale ty já nehledám, pane.“

„O nich také nemluvím; řeč je o olupovačích dostavníků, kteří zamořovali cesty v letech 1797 až 1800.“

„Dovolte mi, abych vám řekl, pane, že ti, o nichž jsem přijel do Bourgu shánět informace, si říkali Jehúovi tovaryši a ne Ježíšovi tovaryši.“

„Ale co to má znamenat, ten název *Jehúovi tovaryši*? Rád bych se poučil.“

„Já také, pane; proto jsem nechtěl směšovat lupiče z hlavní cesty s apoštoly.“

„To by jistě nebylo vhodné.“

„A právě to byste udělal, pane, kdybych nepříjel a neopravil, já, básník, vaše soudy historika!“

„Čekám na vaše vysvětlení, pane,“ pokračoval radní a sešpulil rty.

„Bude krátké a jednoduché: Jehú byl izraelský král, kterého Elijáš pomazal za vyhlazení domu Achabova. *Elijáš* byl Ludvík XVIII.; *Jehú* byl Cadoudal; *Achabův dům* byla Revoluce. A právě proto si olupovači dostavníků, kteří brali stříbro vlády, aby mohli udržovat válku ve Vendée, říkali Jehúovi tovaryši.“

„Pane, jsem šťasten, že jsem se ve svém věku ještě něco dověděl.“

„Ó pane, člověk se učí celý život, v každém věku a v každé době: během života se učíme, co je člověk; ve smrti poznáváme, co je Bůh.“

„Ale můžete mi říci,“ otázal se trochu netrpělivě můj společník, „k čemu vám vlastně mohu být dobrý?“

„Zajisté, pane. Čtyři z těch mladých lidí, hlavní osoby mezi Jehúovými tovaryši, byli popraveni v Bourgu na náměstí du Bastion.“

„Tak zaprvé, pane, v Bourgu se nepopravuje na náměstí du Bastion; popravuje se na tržním náměstí.“

„Teď, pane... už takových patnáct dvacet let, máte pravdu... od Peytelových dob. Ale dříve, a za časů Revoluce zvláště, se popravy konaly na náměstí du Bastion.“

„To je možné.“

„Ne, to je jisté... Ti čtyři mladíci se jmenovali Guyon, Leprêtre, Amiet a Hyvert.“

„Tahle jména slyším poprvé.“

„Přesto mají jistý zvuk, hlavně v Bourgu.“

„A jste si jistý, pane, že ti muži byli vskutku popraveni zde?“

„Tím jsem si jistý.“

„Odkud máte tu informaci?“

„Od muže, jehož strýc, velitel četnictva, byl popravě přítomen.“

„Jak se jmenoval ten muž?“

„Charles Nodier.“

„Charles Nodier, ten romanopisec a básník?“

„Kdyby to byl historik, nevěřil bych tomu tak stoprocentně, pane. Moje nedávná návštěva Varennes mě poučila, jak dokáží historici pracovat. Ale protože je to básník a romanopisec, věřím mu.“

„Na to máte právo, ale já pořád nevím, co chcete vědět, a dokonce se odvážím vyslovit domněnku, že pokud jste přijel do Bourgu jen proto, abyste získal informace o popravě pánů... Jak jim říkáte?“

„Guyon, Leprêtre, Amiet a Hyvert.“

„Pak jste podnikl zbytečnou cestu. Už dvacet let, pane, nahlížím do městského archivu, a nesetkal jsem se tam s ničím, o čem mi tu vyprávíte.“

„Archiv města není totéž, co archiv soudu, pane; možná v archivu soudní kanceláře naleznu, co hledám.“

„Ach pane, pakliže něco najdete v archivu soudní kanceláře, pak budete opravdu mazaný kujón! Navíc vám bude přát veliké štěstí! Archiv soudní kanceláře je hotový chaos, pane, hotový chaos! To byste tu musel zůstat celý měsíc, a to ještě... ještě...“

„Zamýšlím zdržet se tu jeden den, pane; ale pokud za ten den najdu, co hledám, dovolíte, abych se s vámi o výsledky svého nálezu podělil...?“

„Zajisté, pane, ano, ano, to mi prokážete velkou službu.“

„Ne větší než tu, o niž jsem vás právě požádal; jen vám sdělím něco, co jste nevěděl, toť vše.“

Jistě je vám jasné, že jsem vycházel od toho radního polechtaný ve své ješitnosti; chtěl jsem za každou cenu získat informace o Jehúových tovareších.

Vydal jsem se za Millietem a sdělil mu, že už nemůžu couvnout.

„Poslyšte,“ řekl mi, „mám švagra advokáta.“

„To je můj člověk! Jděme za tím švagrem.“

„Ale v tuto hodinu bude v soudním paláci.“

„Nuže vzhůru do paláce.“

„Když se tam objevíte, vzbudíte rozruch, na to vás upozorňuju.“

„Jděte tam raději sám. Řekněte mu, oč jde; ať zapátrá. Já se zatím podívám po okolí města, abych věděl, kam zasadím děj. Ve čtyři hodiny se sejdem na náměstí du Bastion, jestli vám to vyhovuje.“

„Naprosto.“

„Mám dojem, že jsem při příjezdu viděl nějaký les.“

„To je seillonský les.“

„Bravo!“

„Potřebujete les?“

„Nezbytně.“

„Tak mi dovolte...“

„Prosím?“

„Abych vás dovedl k jednomu svému příteli, básníku panu Le Dukovi, který je ve svých volných chvílích inspektorem.“

„Inspektorem čeho?“

„Lesa.“

„A nejsou v tom lese nějaké zříceniny?“

„Je tam kartouz, ale ne přímo v lese, tak sto metrů od něj.“

„A v tom lese?“

„Pouze zchátralá stavba, téměř rozvalina, říká se jí Correrie. Je spojena s kartouzem podzemní chodbou.“

„Znamenitě! Jestli mi ještě nabídnete jeskyni, dokonale mě uspokojíte.“

„Máme tady Ceyzériatské jeskyně, ale z druhé strany říčky Reyssouze.“

„Na tom nesejde. Pokud jeskyně nepřijde ke mně, udělám to jako Mohamed, půjdu já k jeskyni. A mezitím navštívíme pana Le Duka.“

Pět minut nato jsme byli u pana Le Duka. Když se dověděl, oč mi jde, dal mi plně k dispozici sebe, svého koně i vůz.

Přijal jsem všechno. Jsou muži, kteří se nabízejí způsobem, co vás okamžitě upokojí.

Nejprve jsme navštívili kartouz. Přesně takhle bych ho nechal vystavět, pokud by nevyhovoval mým představám. Opuštěný klášter, zpustošená zahrada, obyvatelé skoro divoši. Díky, náhodo!

Odtamtud jsme přešli do Correrie, byl to doplněk kartouzu. Ještě jsem nevěděl, co s tou budovou udělám, ale bylo jasné, že mi k něčemu užitečná bude.

„A teď, pane,“ řekl jsem svému ochotnému průvodci, „potřebuji krásné, trochu temné místo pod velkými stromy v blízkosti řeky. Máte tu v kraji takové?“

„A k čemu by mělo sloužit?“

„Abych tam vystavěl zámek.“

„Jaký zámek?“

„Zámeček z karet, parbleu! Mám jednu rodinku, kterou musím někde ubytovat, dokonalou matku, melancholickou dceru, šibalského bratra, zahradníka, co pytláčí.“

„Bylo by tu jedno místo, jmenuje se Noires-Fontaines.“

„To je kouzelné jméno.“

„Ale není tam zámek.“

„Tím líp, protože bych ho musel zbourat.“

„Takže vzhůru do Noires-Fontaines.“

Vyrazili jsme; čtvrt hodiny nato jsme vystupovali u strážního domku.

„Pojďme po téhle pěšince,“ řekl mi pan Le Duc. „Dovede nás tam, kam chcete jít.“

Skutečně nás ta pěšina dovedla na místo zarostlé mohutnými stromy, které poskytovaly stín třem nebo čtyřem studánkám.

„Proto se tomu tady říká Noires-Fontaines,“*) řekl pan Le Duc.

„Tady budou bydlet paní de Montrevel, Amélie a malý Eduard. A teď mi povězte, co je to za vesnice, které vidím naproti?“

„Ta nejbliž je Montagnat; ta vzadu, utopená pod kopcem, Ceyzériat.“

„To tam je ta jeskyně?“

„Ano. Jak víte, že je v Ceyzériatu jeskyně?“

„Pokračujte, přáteli. Jak se jmenují ty další vesnice či městečka?“

„Saint-Just, Treconnas, Ramasse, Villereversure.“

„Výborně.“

„Stačí vám to?“

„Ano.“

Vzal jsem si notes, nakreslil si plán toho místa a docela přesně jsem si k lokalitám poznamenal vesnice, které mi pan Le Duc právě vyjmenoval.

„Už to mám,“ řekl jsem.

„Kam teď?“

„Kostel v Brou patrně leží na naší cestě, ne?“

*) Noires-Fontaines, čili Černé studánky. *Pozn. překl.*

„Přesně tak.“

„Tak navštívme kostel v Brou.“

„Ten také potřebujete do svého románu?“

„Nepochybně; jistě uznáte, že nemůžu dopustit, aby se děj odvíjel v místě, které se pyšní takovým klenotem architektury 16. století, a nepoužít jej.“

„Takže jedeme do kostela v Brou.“

Čtvrt hodiny poté nás už kostelník uváděl do žulového skvostu, kde jsou uzavřeny tři mramorové klenoty, nazývané hroby Markéty Rakouské, Markéty Burbonské a Philiberta Sličného.

„Jak to, že tato tři vrcholná díla nebyla za Revoluce rozkotána?“ zeptal jsem se kostelníka.

„Ach pane, to proto, že městští zastupitelné měli jeden nápad.“

„Jaký?“

„Udělal z kostela sklad píce.“

„Aha, a seno uchránilo mramor; máte pravdu, příteli, to byl báječný nápad.“

„Přinesl vám ten nápad městské rady další inspiraci pro vaši knihu?“ otázal se pan Le Duc.

„No jistě, byl bych sám proti sobě, kdybych z toho něco neudělal.“

Vytáhl jsem hodinky.

„Tři hodiny! Jedme do vězení; mám ve čtyři hodiny schůzku na náměstí du Bastion s panem Millietem.“

„Počkejte... ještě je tu jedna věc.“

„Jaká?“

„Viděl jste heslo Markéty Rakouské?“

„Ne; kde by mělo být?“

„Všude; podívejte se ale nejdřív nad její hrob.“

„Šťěstí a nešťěstí jedno jest.“

„Přesně tak.“

„Co mají tahle slova znamenat?“

„Učenci to vysvětlují takto: *Osud značně pronásleduje jednu ženu.*“

„Tak si to trochu rozeberme.“

„Předpokládejme, že na počátku byla latinská sentence.“

„Ovšem, to je pravděpodobné.“
 „Takže: *Fortuna infortunat...*“
 „Ajaj! *Infortunat.*“
 „Krucí...“
 „To se silně podobá barbarismu.“
 „Co chcete!“
 „Chci vysvětlení.“
 „Tak do toho.“
 „Tady je: *Fortuna, infortuna, forti una*. Štěstí a neštěstí znamenají pro silného jedince totéž.“
 „Víte, že tohle by mohl být správný překlad?“
 „Přisámbůh, to bych řekl, drahý pane. Tady vidíte, jakou výhodou je nebýt učencem; člověk má zdravý rozum a cit, a proto vidí líp a dál než celá věda. Máte mi ještě co říct?“
 „Ne.“
 „Takže nyní vzhůru k věznici.“
 Nastoupili jsme znovu do vozu a vrátili se do města, zastavili jsme až před branou vězení.
 Vykoukl jsem z okna kočárku.
 „Achich!“ zvolal jsem. „Oni mi ho zničili!“
 „Jak to? Jak zničili?“
 „Určitě teď nevypadá tak, jak vypadalo za časů mých vězňů. Můžeme mluvit s žalárníkem?“
 „Samozřejmě.“
 „Tak si s ním promluvm.“
 Zakleпали jsme na bránu. Přišel nám otevřít muž kolem čtyřicítky.
 Poznal pana Le Duka.
 „Milý příteli,“ oslovil ho Le Duc, „tady jeden můj učenný přítel...“
 „Žádné nejapné žerty,“ přerušil jsem ho.
 „...tvrdí,“ pokračoval pan Le Duc, „že vězení nevypadá tak jako v minulém století.“
 „To je pravda, pane Le Duku. Bylo zbořeno a znovu vystavěno v roce 1816.“
 „Takže vnitřní uspořádání je jiné?“
 „Ó ano, pane, všechno se úplně změnilo.“

„A mohl bych vidět starý plán vězení?“

„Architekt pan Martin by vám možná mohl nějaký najít.“

„Není to náhodou příbuzný pana advokáta Martina?“

„Je to jeho bratr.“

„Výborně, příteli; ten plán dostanu.“

„Takže tady už nemáme co dělat?“ otázal se pan Le Duc.

„Vůbec nic.“

„Můžu se vrátit domů?“

„Jenom nerad se s vámi rozloučím, ale samozřejmě můžete.“

„Nepotřebujete mě, abyste našel bastion?“

„Je to dva kroky odtud.“

„Co budete dělat večer?“

„Strávím ho s vámi, jestli chcete.“

„Výtečně! V devět hodin bude na vás u mne čekat šálek čaje.“

„Rád přijdu.“

Poděkoval jsem panu Le Dukovi. Podali jsme si ruce a rozešli se.

Šel jsem dolů ulicí des Lisses (čtěte *Lices*, podle boje, který se odehrál na náměstí, kam ulice vede),*) pokračoval jsem podél parku Montbazon a zanedlouho se octl na náměstí du Bastion.

Je to půlkruh, kde se dnes konají městské trhy. Uprostřed půlkruhu se tyčí socha Bichata, kterou vytvořil David (z Angers). Bichat v redingotu – proč ten přehnaný realismus? – pokládá ruku na srdce asi devítiletého nebo desetiletého, úplně nahého hochy – proč ta přehnaná ideálnost? –, zatímco u Bichatových nohou leží mrtvé tělo. Je to Bichatova kniha převedená do bronzu: *Od života ke smrti*...

Bedlivě jsem studoval sochu, která v sobě shrnuje všechny prohřešky i kvality Davidovy (z Angers), když jsem cítil, že se někdo dotkl mého ramena: byl to pan Millet.

*) *Lices* – kolbiště. Pozn. překl.

Držel v ruce papír.
„Tak co?“ zeptal jsem se ho.
„Vítězství!“
„Co to máte?“
„Protokol z popravy.“
„Koho?“
„Vašich mužů.“
„Guyona, Leprêtra, Amieta...?“
„A Hyverta.“
„Dejte mi to!“
„Prosím.“
Vzal jsem list a četl:

*PROTOKOL O SMRTI A POPRAVĚ
LAURENTA GUYONA, ÉTIENNA HYVERTA,
FRANÇOISE AMIETA A ANTOINA LEPRÊTRA,
ODSOUZENÝCH 20. THERMIDORU ROKU VIII
A POPRAVENÝCH 23. VENDÉMIAIRU ROKU IX.*

Toho dne, 23. vendémiaire roku IX, přijal komisař vlády přidělený k soudnímu dvoru v jedenáct hodin v noci zásilku ministra spravedlnosti, která obsahovala soudní spisy a rozsudek odsuzující k smrti Léona Guyona, Étienna Hyverta, Françoise Amieta a Antoina Leprêtra, jakož i rozhodnutí kasačního soudu proti rozsudku z 21. thermidoru roku VIII a sepsal list, který byl čtyřem odsouzeným předán mezi sedmou a osmou hodinou ranní. Byli v něm zpraveni o tom, že budou popraveni téhož dne v jedenáct hodin. V době, která zbývala do jedenácti hodin, se čtyři obžalovaní ve vězení zastřelili ranami z pistole a probodli dýkou. Leprêtre a Guyon byli mrtví, Hyvert smrtelně zraněný a umíral, Amiet smrtelně zraněný, ale při vědomí. Všichni čtyři byli v tomto stavu převezeni na popravěštné a mrtví či živí gilotinováni. V jedenáct hodin třicet minut předal soudní úředník Colin protokol o jejich popravě městskému úřadu, aby jejich jména zanesl do knihy zemřelých.

Kapitán četnictva pak předal smírčímu soudci protokol o tom, co se přihodilo ve vězení, kde se v tu dobu nachá-

zel; já jsem u celé záležitosti nebyl, takže jen potvrzuji, co jsem se dověděl z ústního podání.

V Bourgu, 23. vendémiairu roku IX.

Podepsán DUBOST, protokolista

Ach! takže měl básník pravdu a historik nikoli! Kapitán četnictva, který předal smírčímu soudci protokol o tom, co se stalo ve vězení – kde se osobně vynacházel – byl Nodierův strýc. Tento protokol předaný smírčímu soudci se vryl do hlavy mladému muži, který jej po čtyřiceti letech přesně vypsal v jednom ze svých skvělých děl s názvem *Paměti Revoluce*.

Celý soudní spis byl v archivu soudu. Pan Martin mi dovolil, abych si jej nechal opsat: výslech, protokol, rozsudek.

Měl jsem v kapse Nodierovy *Paměti Revoluce*. V ruce jsem držel protokol popravy, který potvrzoval skutečnost, o níž psal.

„A teď k našemu radnímu,“ řekl jsem panu Millietovi.

„K našemu radnímu,“ opakoval po mně.

Radní byl zdrcen; přesvědčil jsem ho, že básníci znají historii stejně dobře jako historici – pokud ji neznají lépe.

ALEX. DUMAS

PROLOG

Město Avignon

Nevíme, zda prolog, který předkládáme čtenářům, je užitečný, a přesto nedokážeme odolat touze začít tuto knihu nikoli první kapitolou, ale právě prologem.

Čím více života máme za sebou, čím více toho máme za sebou v umění, tím jsme přesvědčenější, že se nic neděje bez souvislosti a izolovaně, že příroda a společnost fungují posloupně a nikoli náhodně a že událost, květ radostný či smutný, voňavý či smrdutý, usměvavý či osudový, který se nám dnes rozvíjí před očima, měla své poupě v nedávné minulosti, její kořeny tkví v době dávno minulé a ovoce přinese v budoucnosti.

Když je člověk mladý, bere čas tak, jak přichází: je zamilován do včerejška, o dnešek se nestará, budoucnost ho neznepokojuje. S mládím je to jako se svěžími svítáními a krásnými večery; pokud někdy přejde po obloze bouřka, vzplane, zahřímá a zase pomine, nechávajíc po sobě oblohu ještě azurovější, vzduch čistší a přírodu usměvavější než předtím.

K čemu by bylo dobré přemýšlet o příčinách takové bouře, která pomine rychle jako rozmar a je prchavá jako fantazie? Než bychom dokázali promluvit o této meteorologické záhadě, bouře se rozplyne.

Onen strašlivý fenomén však se chová úplně jinak ke konci léta, kdy hrozí zkázou naší sklizni; na podzim zase ohrožuje vinobraní: pak se ptáme, kam ty bouře mizí, odkud přicházejí, hledáme prostředek, jak jim předejít.

Avšak pro myslitele, historika, pro básníka jsou podstatně důležitějším předmětem ke studiu revoluce, ony bouře na sociálním nebi, které zaplavují zemi krví a ničí celou generaci lidí, než bouře seslané z oblohy, které odplaví úrodu, krupobitím zničí vinice, tedy jenom naději na jeden rok, a jejichž následky mohou být napraveny již v roce příštím, pakliže za těmi dny hněvu není sám Bůh.

A tak bych v mládí, buď z opomenutí, bezstarostnosti či možná z nevědomosti... – šťastný, kdo neví! Nešťastný, kdo ví! –... tedy v mládí bych vyprávěl příběh, který mám pro vás dnes, jinak: místo abych se zastavil tam, kde se odehrává první scéna mé knihy, bezstarostně bych popsal rovnou první scénu, prošel bych Jihem stejně jako jinou provincií a o Avignonu bych se zmínil stejně jako o každém jiném městě.

Ale dnes je tomu jinak: nezažívám už bouřlivé přehánky jara, ale letní bouře a podzimní buřiny. Dnes, když řeknu Avignon, si připomenu přízraky, a stejně jako Antonius, který rozvinul Caesarův rubáš se slovy: „Hle, zde je rána, kterou způsobila dýka Caskova, zde rána od Cassiova meče a tohle zranění má na svědomí Brutův meč,“ říkám, když se dívám na zakrvácenou roušku papežského města: „Zde je krev Albigenských, zde Cevennských; tady je krev republikánů; tady krev rojalistů; tady krev Lescuyerova; tady zase krev maršála Brunea.“

A v tu chvíli cítím hluboký smutek a pouštím se do psaní; ale od prvních řádek vidím, že ač jsem o to neusiloval, pero historika v mých prstech zvítězilo nad perem romanopisce.

Dobrá, budme jedním i druhým: čtenáři, věnuj deset, patnáct či dvacet prvních stran historikovi; romanopisci bude patřit zbytek.

Řekněme si tedy nyní několik slov o Avignonu, místě, v němž se otevře první scéna nové knihy, kterou nabízíme veřejnosti.

Než si přečtete, co o Avignonu píšeme my, bylo by možná dobré podívat se, jak na něj nahlíží historik François Nougier.

„Avignon,“ říká, „je město vznešené svou starobylostí, příjemné polohou, nádherné svými hradbami, usměvavé úrodností své půdy, kouzelné mírností svých obyvatel, nádherné svým palácem, krásné svými širokými ulicemi, úžasné svým mostem, bohaté svým obchodem a známé po celé zemi.“

Ať nám duch Françoise Nouguiera promine, pakliže neuvidíme jeho město stejnýma očima jako on.

Ti, kdo znají Avignon, pak řeknou, kdo ho viděl lépe, zda historik či romanopisec.

Především je správné připomenout, že Avignon je městem zvláštním, tedy městem extrémních vášní; náboženské různice, které sem přivedly politické nenávisti, spadají do 12. století; údolí hory Ventoux skrývalo po jeho útěku z Lyonu Pierra Valda a jeho Valdenské, předchůdce protestantů, kteří pod jménem Albigenští stáli hrabata z Toulouse a papežskou stolicí sedm hradů, jež Raimund VI. vlastnil v Languedoku.

Avignon se jako mocná republika, v níž vládli podestové, odmítl podrobit francouzskému králi. Jednoho rána se objevil Ludvík VIII. – jemuž připadalo jednodušší vést křížovou výpravu proti Avignonu, jako to udělal Simon de Montfort, než proti Jeruzalému, jako to učinil Filip August –, tedy jednoho rána, jak jsme řekli, se Ludvík VIII. objevil před branami Avignonu a žádal, aby byl vpuštěn do města se vztyčeným kopím, helmou na hlavě, rozvinutými korouhvemi a za zvuku válečných trumpet.

Měšťané odmítli; nabídli francouzskému králi jediný ústupek, totiž že může vstoupit do města v míru, tedy s obnaženou hlavou, postaveným kopím a jedinou rozvinutou královskou korouhví. Král zahájil blokádu; trvala tři měsíce, během nichž, jak praví kronikář, opláceli avignonští měšťané francouzským vojákům všechno: kopí za kopí, zranění za zranění, mrtvého za mrtvého.

Nakonec město kapitulovalo. Ludvík VIII. měl ve své armádě římského kardinála legáta Saint-Ange; to on nadiktoval podmínky, podmínky vskutku hodné kněze, tvrdé a absolutní.

Avignonští museli rozbořit své hradby, zasypat příkopy, zbořit tři sta věží, vydat loď, spálit obléhací válečné stroje. Kromě toho byli nuceni platit obrovské kontribuce, odříci se valdenské hereze, udržovat v Palestině třicet dokonale ozbrojených a vybavených mužů jako pomoc k dobytí Kristova hrobu. A nakonec bylo založeno bratr-

stvo kajícníků, aby bdělo nad dodržováním těchto podmínek, o čemž dosud existuje bula v archivu města. Bratrstvo se udrželo přes šest století až do dnešních dob.

V opozici k těmto kajícníkům, jimž se říkalo bílí kajícníci, byl založen řád černých kajícníků zcela v opozičním duchu Raymonda Toulouského.

Od tohoto dne se z nenávistí náboženských staly nenávisti politické.

Avignonu však nestačilo, že je územím kacířským, musel se ještě stát dějištěm pro schizma.

Co se týče francouzské římské katolické církve, dovolíme si krátkou odbočku; toto odbočení vlastně není nijak důležité pro příběh, který budeme psát, a možná bychom udělali lépe, kdybychom skočili přímo do dramatu; ale doufáme, že nám to bude odpuštěno. Píšeme hlavně pro ty, kteří se v románu občas rádi setkávají s jinými věcmi než s příběhem.

V roce 1285 nastoupil na trůn Filip Sličný.

Tento rok 1285 je významným historickým datem. Papežská moc, která v osobě Řehoře VII. čelila německému císaři, papežská moc, která byla materiálně přemožena Jindřichem IV., ale morálně tohoto císaře porazila, tato papežská moc byla zpolíčkována prostým sabinským šlechticem. Colonna železná rukavice zkrvavila tvář Bonifáce VIII.

Co se však stane s francouzským králem, který vlastně Colonnovou rukou uštědřil tento políček, za nástupce Bonifáce VIII.?

Bonifácovým nástupcem byl Benedikt XI., muž z nízkého rodu, který možná mohl být geniálním papežem, kdyby mu k tomu byl dopřán čas.

Byl příliš slabý, než aby se střetl přímo s Filipem Sličným, našel si tedy prostředek, který by mu mohl o dvě stě let později závidět zakladatel jednoho slavného řádu: nahlas a veřejně odpustil Colonnovi.

Odpustit Colonnovi znamenalo prohlásit, že Colonna je vinen; jenom viníci potřebují odpuštění.

Pokud byl Colonna vinen, byl francouzský král přinejmenším jeho komplicem.

Udržet takový argument bylo na pováženou; Benedikt XI. také byl papežem pouhých osm měsíců.

Jednoho dne mu žena v závoji, která se vydávala za konvršku řádu svaté Petronily v Pérouse, přinesla ke stolu košík fíků.

Byla snad v koši ukryta zmije jako v tom Klepatřině? Faktem je, že den nato byla Svatá stolice uvolněná.

Tehdy dostal Filip Sličný nápad tak podivný, že se mu nejprve musel zdát jako halucinace.

Chtěl přenést papežský úřad z Říma do Francie, držet ho tam jako ve vězení a nechat mu pro svůj prospěch razit mince.

Vláda Filipa Sličného znamená nástup zlata.

Zlato bylo jediným a výlučným bohem tohoto krále, který zpolíčkoval papeže. Svatý Ludvík měl za ministra kněze, ctihodného abbého Sugera; Filip Sličný měl za ministry dva bankéře, Florentány Biscia a Musiata.

Čekáte, milý čtenáři, že upadneme do obecného filozofování a vyslovíme nad zlatem klatbu? Pak se tedy mýlíte.

Ve 13. století bylo zlato pokrok.

Až do té doby znali lidé pouze půdu.

Zlato byla do peněz převedená půda, půda mobilní, směnitelná, přenosná, rozdělitelná, jaksi odhmotněná, dávali se to tak nazvat.

Dokud nebyla půda představovaná zlatem, měl člověk nohy připoutané k zemi stejně jako bůh Terminus, to poomezň božstvo. Kdysi měla půda člověka: dnes má člověk půdu.

Ale zlato se muselo vydobýt odtamtud, kde se nacházelo; a bylo dobře zahrabané v chilských či mexických dolech.

Bylo však také u Židů a v kostelech.

Na to, aby bylo vytaženo z těchto dvojích dolů, nestačil král sám, musel mu pomoci papež.

A proto se Filip Sličný, velký dobyvatel zlata, rozhodl přivést papeže k sobě.

Benedikt XI. zemřel, v Pérouse se konalo konkláve; francouzští kardinálové měli na tomto konkláve většinu.

Filip Sličný pohlédl na arcibiskupa z Bordeaux, Bert-randa de Got. Smluvil si s ním schůzku v lese poblíž Saint-Jean-d'Angély.

Bertrand de Got si dal dobrý pozor, aby schůzku ne-zmeškal.

Král a arcibiskup tam společně vyslechli mši a při pozdvihování si přísahali, že zachovají tajemství při tom Bo-hu, jež oslavovali.

Bertrand de Got ještě nevěděl, o čem bude řeč.

Když mše skončila:

„Arcibiskupe,“ pravil Filip Sličný, „je v mé moci učinit z tebe papeže.“

Bertrand de Got už víc neposlouchal a vrhl se králi k nohám.

„Co mám pro to udělat?“ zeptal se.

„Slíbit mi šest laskavostí, o něž tě požádám,“ odpověděl Fi-lip Sličný.

„Ty rozkazuješ, já poslouchám,“ uklonil se budoucí papež.

Prísaha poddanství byla zpečetěna.

Král zvedl Bert-randa de Got, políbil ho na ústa a řekl mu:

„Zde je těch šest laskavostí:

Zaprvé, dokonale mě smíříš s církví, dosáhneš pro mne odpuštění za to, čeho jsem se dopustil vůči Bonifáci VIII.

Zadruhé, zrušíš klatbu, kterou na mne uvalil Řím.

Zatřetí, po dobu pěti let mi budeš odvádět desátky od duchovenstva mého království, čímž mi pomůžeš zaplatit výdaje na válku ve Flandrech.

Začtvrté, zničíš paměti papeže Bonifáce VIII.

Zapáté, vrátíš kardinálskou hodnost pánům Jacopovi a Pietrovi Colonnům.

A šestou laskavost mi splníš, až nastane správný čas.“

Bertrand de Got přísahal, že splní, co je po něm poža-dováno, a příslibil, že vyhoví i dosud neznámému poža-davku.

Král se ho zatím neodvážil vyslovit: šlo o zničení tem-plářského řádu.

Kromě slibu a přísahy učiněné na *corpus Domini* dal Bertrand de Got jako záruku svého bratra a své dva synovce.

Král zase přísahal, že ho nechá zvolit papežem.

Tato scéna, která se odehrála na rozcestí v temném lese, se spíše podobala zaklínání mezi kouzelníkem a démonem než závazku stvrzenému mezi králem a papežem.

Také králova korunovace, k níž došlo za krátký čas v Lyonu a již začalo období spoutání Církve, jako by se Bohu příliš nezamlouvala.

Ve chvíli, kdy procházel královský průvod, se zřítíla zeď obtížená diváky, zranila krále a zabila vévodu Bretaňského.

Papež upadl na zem, tíra se válela v blátě.

Bertrand de Got byl zvolen papežem pod jménem Kliment V.

Kliment V. splatil všechno, k čemu se zavázal Bertrand de Got.

Filip byl zproštěn viny, on i jeho blízcí byli zbaveni klatby, Colonnové nesli opět na ramenou kardinálský purpur, Církev byla nucena platit války ve Flandrech a křížovou výpravu Karla z Valois proti řeckému císařství. Bula papeže Bonifáce VIII. byla ne-li zrušena, pak aspoň zhanobena; zdi Templu byly srovnány se zemí a templáři upáleni přímo u Pont Neuf.

Všechny tyto edikty – neříkalo už se jim byly od chvíle, kdy je diktovala světská moc –, tedy všechny tyto edikty byly psány v Avignonu.

Filip Sličný byl nejbohatším z králů francouzské monarchie; měl nevyčerpatelnou pokladnu: byl jí jeho papež. Koupil si ho, používal ho, ždímal ho v lisu a stejně jako z lisu teče cidre a víno, z tohoto papeže teklo zlato.

Papežský úřad, zpolíčkováný Colonnou v osobě Bonifáce VIII., se zřekl vlády nad světem v osobě Klimenta V.

Vylíčili jsme, jak král z královské krve a papež dodávající zlato nastoupili do svých úřadů.

Víme, jak je opustili.

Jakub de Molay je z výše své hranice vyzval do roka

před soudnou stolicí boží. Jak říká Aristofanes: „Umírající starci mají prorockého ducha.“

Kliment V. odešel první; ve snu viděl svůj palác v plamenech.

„Od této chvíle,“ praví Baluze, „byl smutný a už dlouho nežil.“

Sedm měsíců po něm přišel na řadu Filip; někteří ho nechali umřít při lovu, kde ho prý napadl divočák. Dante patří mezi ně. „Ten,“ říká, „kdo u Seiny znehodnocoval peníze, zemře po útoku kančích klů.“

Ale Guillaume de Nangis přisoudil tomuto králi jinou smrt. Podle něj ji na něj seslala Prozřetelnost.

„Filip, šířán neznámou nemocí, zemřel k velkému údivu všech, neboť ani jeho puls ani moč nejevily příčiny nemoci ani blízké smrti,“ prohlásil.

Nepořádný, zmatkářský král Ludvík X. zvaný Hašteřivý nastupuje po svém otci Filipu Sličném; Jan XXII. po Klimentu V.

Avignon se brzy stal druhým Římem, Jan XXII. a Kliment VI. z něj učinili královnu přepychu, dobové mravy z něj udělaly královnu obžerství, rozkoše a změkčilosti. Místo věží, které rozbořil Romain de Saint-Ange, ho Fernández de Heredia, velmistr Svatého Jana z Jeruzaléma, obehnal hradbami. Nevázaní mniši přeměnili tyto posvátné hradby klášterů na místa obžerství a smilstva; krásné kurtizány tu vytrhávaly diamanty z tiáry, aby si z nich daly udělat náramky a náhrdelníky; a z Vaucluse sem zaznívaly sladké a melodické písně Petrarkovy.

Tento stav trval až do doby, kdy se král Karel VI., panovník moudrý a pobožný, rozhodl skoncovat s tou skandální situací a poslal do Avignonu maršála Boucicauta, aby odtamtud vyhnal antipapeže Benedikta XIII. Při pohledu na vojáky francouzského krále se Benedikt XIII. rozpomněl na to, že než se stal papežem tohoto jména, byl kapitánem pod jménem Pierre de Luna. Celých pět měsíců se bránil, sám zaměřoval z ochozů svého hradu válečné stroje zabíjející jiným způsobem než papežské hromy a blesky. Když byl nakonec nucen uprchnout, vy-

šel z města poternou, za sebou však zanechal sto zničených domů a čtyři tisíce pobitých Avignonských. Uchýlil se do Španěl, kde mu aragonský král nabídl azyl. Tam za asistence dvou kněží, z nichž si vytvořil svaté kolegium, žehnal každé ráno z věže davu, jemuž se potom nevedlo o nic lépe, a exkomunikoval své nepřátele, kteří na tom po jeho zásahu nebyli o nic hůř. Když cítil, že se blíží smrt, obával se, aby s ním nezemřelo i schizma, a tak jmenoval dva kardinálské vikáře pod podmínkou, že až zemře, jeden z nich se stane papežem. K volbě došlo. Nový papež chvilku prodlužoval schizma za podpory kardinála, který ho prohlásil. Nakonec oba začali vyjednávat s Římem, zaplatili úctyhodnou sumu jako pokutu a navrátili se do lůna svaté Církve, jeden s titulem arcibiskupa Sevillského, druhý s titulem arcibiskupa Toledského.

Od té chvíle až do roku 1790 vládli Avignonu, vdově po papežích, legáti a místolegáti; Avignon měl sedm nejvyšších pontifiků, kteří sídlili v jeho zdech celých sedm desítek let; měl sedm špitálů, sedm bratrstev kajícníků, sedm mužských klášterů, sedm klášterů ženských, sedm farností a sedm hřbitovů.

Pro ty, kdo znají Avignon, existovala v té době a dosud v něm existují města dvě: město kněží, tedy město římské; město obchodníků, tedy město francouzské.

Město kněží s papežským palácem, stovkou kostelů, bezpočetnými zvony, vždy ochotnými vyzvánět na poplach při požáru či zvonit umíráček.

Město obchodníků se svou Rhônou, dělníky v továrně na hedvábí a křížovatkami cest vedoucích ze severu na jih, ze západu na východ, z Lyonu do Marseille, z Nîmes do Turína.

Francouzské město bylo městem prokletým, které toužilo mít krále, žárlilo na své svobody a třásl se nevolí při pomyslení, že je územím porobeným, jež má za pána duchovenstvo.

Duchovenstvo nebylo duchovenstvem zbožným, tolerantním, přísně vykonávajícím povinnosti a dobročinnost,

žijícím jen proto, aby utěšovalo trpící a budovalo svět, duchovenstvem nedbajícím na světské radovánky a vášně, ale bylo duchovenstvem intrikujícím, ctižádostivým, chtivým, v jeho řadách převládali dvorští abbé, rivalové abbé římských, zahálčiví, libertinští, elegantní, smělí, králové módy a vládcové salonů, líbající ruku dámám, jejichž přízní se honosili, podávající k políbení ruku ženám z lidu, jimž poskytovali tu čest, že si je brali za milenky.

Znáte příklad takového abbé? Vezměte si třeba abbé Mauryho. Pyšný jako vévoda, nestoudný jako lokaj, syn ševce, aristokratičtější než syn velmože.

Je pochopitelné, že tyto dvě kategorie obyvatel, z nichž jedna představovala kacířství a druhá ortodoxní víru, jedna francouzskou stranu, druhá stranu římskou, jedna stranu absolutní monarchie, druhá stranu pokrokově konstituční, nebyly zrovna zárukou míru a bezpečnosti pro tohle papežské město. Není se co divit, že ve chvíli, kdy byla v Paříži dobytá Bastila, a tím vypukla Revoluce, obě strany, dosud žhavé po náboženských válkách Ludvíka XIV., nezůstaly nečinně jedna vedle druhé.

Už jsme řekli: Avignon, město kněží, teď k tomu dodejme: město nenávisti. Nikde se nenaučíte nenávisti lépe než v kláštorech. Srdce dítěte, jinde čisté a prosté špatných vášní, se tady rodilo plné zděděných nenávistí předávaných z otce na syna už celých osm set let. Každý odkazoval po životě plném nenávisti toto ďábelské dědictví svým dětem.

Když se Francií ozval první výkřik svobody, francouzské město se zvedlo plné radosti a naděje; konečně přišel okamžik nahlas se bránit smlouvě, jíž nezletilá královna, aby vykoupila své hříchy, postoupila město a provincii s půl milionem duší římskému pontifikovi. Jakým právem byly tyto duše *in aeternum* prodány nejtvrdšímu a nejnáročnějšímu ze všech pánů?*)

*) Královna Jana I. Sicilská a Neapolská, hraběnka z Provence, prodala r. 1348 Avignon papeži Klimentu VI., od té doby až do roku 1791 patřil Avignon Svaté stolici. *Pozn. překl.*

Francie se měla sejít v bratrském objetí Federace na Martově poli. Nebyl snad Avignon také Francie? Jmenovali vyslance; tito vyslanci se vydali k legátovi a uctivě ho požádali, aby odjel.

Dali mu čtyřiaadvacet hodin, aby opustil město.

Během noci se papeženci pobavili tím, že pověsili na šibenici panáka s trojbarevnou kokardou.

Usměřňují tok Rhôny, na Durance se budují průplavy, stavějí se hráze mohutným přívalům, které se při tání sněhu valí dolů z hory Ventoux jako tekuté laviny. Avšak ten strašlivý příval, ten živý proud, tu lidskou bystřinu, která v okamžení zaplavila avignonské ulice, by nezastavil ani sám Bůh.

Při pohledu na panáka v národních barvách, houpajícího se na konci provazu, se zvedlo francouzské město v základech a vztekle zařvalo. Čtyři papežence, které podezírali z tohoto svatokrádežného činu, dva markýze, jednoho měšťana a jednoho dělníka, vytáhli z jejich domovů a pověsili na šibenici místo panáka.

To se stalo 11. června 1790.

Celé francouzské město napsalo jako jeden muž Národnímu shromáždění, že se připojuje k Francii i se svou Rhônou, se svým obchodem, celým Jihem a polovinou Provence.

Národní shromáždění však zrovna mělo své reakcionářské dny, nechťelo si to rozházet s papežem a bralo ohledy na krále: záležitost odložilo.

Od té chvíle bylo avignonské hnutí vzpourou a papež si mohl dělat s Avigninem to, co by byl královský dvůr mohl udělat z Paříže po dobytí Bastily, kdyby bylo Národní shromáždění odročilo vyhlášení lidských práv.

Papež nařídil anulování všeho, k čemu došlo v hrabství Venaissin, znovunastolení privilegií šlechty a kléru a návrat inkvizice ve vši její přísnosti.

Po zdech byly vylepeny pontifikální dekrety.

Jeden muž, jeden jediný muž si troufl za bílého dne a před očima všech jít ke zdi, kde byl dekret vylepen, a strhnout jej.

Ten muž se jmenoval Lescuyer.

Nebyl to žádný mladík; jeho jednání se tedy nedalo vysvětlit mladistvým zápalem. Tento skoro stařec dokonce ani nepocházel odtud, ale z Pikardie, byl prchlivý a rozvážný současně; bývalý notář, který se už před dávnými lety usadil v Avignonu.

Dopustil se zločinu, na nějž si římský Avignon vzpomněl; zločinu tak velikého, že nad ním zaplakala Panna Maria!

Víte, Avignon, to už je Itálie! Za každou cenu musí mít zázraky; a když je neudělá Bůh, určitě se najde někdo, kdo za něj takový zázrak vymyslí. Navíc to musí být zázrak Panny Marie. Ta je pro Itálii, tu poetickou zemi, vším. *Madonna*, v níž je všechna duše, srdce i jazyk Italu.

Tenhle zázrak se udál ve františkánském kostele.

Dav se tam řítí.

Dost bylo už to, že Panna Maria ronila slzy; ještě k tomu se rozšířila zpráva, která vyhrotila vzrušení na nejvyšší míru. Z města odváželi velikou, dobře uzavřenou truhlu: ta truhla probudila zvědavost Avignonských. Co by v ní asi mohlo být?

Dvě hodiny nato už nebyla řeč o jedné truhle, ale o osmnácti naložených vozech, které viděli jet k Rhôně.

A co v těch vozech bylo, to odhalil jeden veřejný slouha: prý předměty ze zastavárny, které s sebou francouzská strana odvážela z Avignonu.

Věci ze zastavárny? To byly svršky chudých!

Čím je město chudší, tím je zastavárna bohatší. Jenom málo zastaváren se mohlo pyšnit větším bohatstvím než ta avignonská.

Tady už nešlo o názory, tohle byla krádež, a to krádež ohavná. Bílí i rudí utíkali k františkánskému kostelu a křičeli, že jim to obecní úřad musí vysvětlit.

Lescuyer byl tajemníkem městské rady.

Jeho jméno bylo předhozeno davu ne jako jméno člověka, který serval ze zdi dva pontifikální dekry, ale jako jméno muže, který podepsal příkaz správci zastavárny, aby nechal odvézt zastavené předměty.

Poslali čtyři muže, aby Lescuyera zatkli a přivedli do kostela. Potkali ho na ulici, zrovna když krácel do městské rady. Ti čtyři muži se na něj vrhli a s divokým pokřikem ho dotáhli do kostela.

Jakmile se tam Lescuyer octl, pochopil podle planoucích očí, které se na něj upíraly, podle vztažených pěstí, které mu hrozily, podle křiku žádajícího pro něj smrt, že není v domě božím, ale v jednom z kruhů pekla, na nějž Dante zapomněl.

Napadlo ho, že asi vzbudil nenávist davu stržením papežských dekretů; vystoupil na kazatelnu, jako by to byla tribuna, a hlasem muže, který nejenže si nemá co vyčítat, ale klidně by udělal znovu totéž, začal:

„Bratři, domníval jsem se, že revoluce je nezbytná, a podle toho jsem jednal...“

Fanatici pochopili, že pokud Lescuyer bude mluvit, zachrání se.

To však nepotřebovali. Vrhli se na něj, strhli ho z tribuny, dostrkali ho doprostřed štěkající smečky, která ho dovlékla k oltáři za děsivého pokřiku připomínajícího současně syčení hada a mručení tygra, s vražedným *zu zu!* charakteristickým pro avignonské obyvatele.

Lescuyer znal ten osudový křik; pokusil se utéct přímo pod oltář.

Nedokázal to, upadl tam.

Jeden čalounický dělník ozbrojený holí mu zasadil tak prudkou ránu do hlavy, že se hůl zlomila vejpůl.

Vtom se na to ubohé tělo vrhli všichni se zuřivostí a veselostí příznačnými pro obyvatele Jihu, muži přitom zpívali a tančili mu po břiše, zatímco ženy, aby ho potrestaly za rouhání, kterým se provinil proti papeži, mu odřezávaly, lépe řečeno odstříhávaly rty nůžkami.

A z té děs vzbuzující skupiny vystupoval křik či spíše chroptění: „Ve jménu Boha! Ve jménu Panny Marie! Ve jménu lidskosti! Zabijte mě hned!“

Ta úpěnlivá prosba byla zaslechnuta: jako by se vrazi domluvili, všichni se vzdálili. Nechali nešťastníka krvácejícího, znetvořeného, potlučeného, aby si umírání vychutnal.

Umíral pět hodin. Uprostřed výbuchů smíchu, urážek a posměšků davu sebou jeho tělo škubalo na stupních oltáře.

Tak se zabíjí v Avignonu.

Počkejte, je tu ještě další způsob.

Jeden muž z francouzské strany měl nápad zajít do zastavárny a poptat se tam.

Všechno tam bylo, jak má být, nikdo neodnesl ani jeden stříbrný příbor.

Lescuyera tedy neumučili jako komplice loupeže, ale jako vlastence.

V té době žil v Avignonu muž, který vládl lůze.

Všichni ti děsiví vůdcové Jihu si vydobyli tak pochybnou slávu, že stačí vyslovit jejich jméno a každý, i úplný nevzdělanec, ví, o koho jde.

Tenhle se jmenoval Jourdan.

Chvástal a lhář namluvil lidem z nejnižších vrstev, že to on uřízl krk guvernérovi Bastily.

Taky mu říkali Jourdan Hrdlořez.

Nebylo to jeho pravé jméno: jmenoval se Mathieu Jouve. Nebyl ani z Provence, pocházel z Puy-en-Velay. Nejdřív byl mezkářem na drsných výšinách kolem rodného města, potom vojákem bez války – válka by z něj možná udělala lidštějšího člověka –, posléze hospodským v Paříži.

V Avignonu se živil prodejem červené barvy.

Sebral tři sta mužů, zmocnil se městských bran, nechal tam polovinu své tlupy a se zbytkem táhl na františkánský kostel i s dvěma děly.

Postavil je před kostel a nazdařbůh z nich vystřelil.

Vrazi se rozptýlili jako hejno poděšených ptáků a nechali na schodech do kostela pár mrtvých.

Jourdan a jeho muži překročili mrtvolu a vstoupili do svatých míst.

Jediní, kdo tam zbyli, byla Panna Maria a nešťastný Lescuyer, který ještě dýchal.

Jourdan a jeho kamarádi se však střehtli umírajícího dorazit: jeho agonie byla nejlepším prostředkem k podnícení vášně. Vzali ten krvácející, bezvládný, chroptící zbytek živořící bytosti, ty tři čtvrtiny mrtvolu, a vynesli ho z kostela.

Každý prchal, aby se na to nemusel dívat, lidé zavírali dveře a okna.

Po hodině byli Jourdan a jeho tři sta mužů pány města.

Lescuyer byl mrtev, ale na tom teď málo záleželo; jeho umírání už nepotřebovali.

Jourdan využil hrůzy, kterou vzbuzoval, a zatkl, nebo nechal zatknout přibližně osmdesát osob, Lescuyerovy vrahy či předpokládané vrahy.

Možná takových třicet z nich vůbec do kostela nevstročilo; ale když se naskytne příležitost zbavit se nepřátel, musí se okamžitě využít; dobré příležitosti jsou vzácné.

Těch osmdesát osob shromáždili ve věži Trouillas.

Historické jméno té věže bylo La Glacière, Ledárna.

Proč tedy došlo k té změně jména na věž *Trouillas*?) To jméno má v sobě cosi nečistého, hnusného a pěkně sedí k té odporné události, která se tam měla stát.

Ve věži inkvizice mučila vězně.

Ještě dnes tam vidíme na zdech mastné saze usazené z plamene stoupajícího z hranice, na níž hořela lidská těla; ještě dnes vám ukážou mučicí nástroje, které tu pečlivě uchovávají: kotel, pec, osla, řetězy, hladomornu a dokonce i staré zbytky kostí. Nic tu nechybí.

Právě v této věži, kterou postavil Kliment V., zavřeli těch osmdesát vězňů.

Osmdesát vězňů zavřených ve věži Trouillas však působilo jisté obtíže: co s nimi?

Kdo je bude soudit?

V Avignonu nebyly jiné legální soudní dvory než papežské.

Nechat ty nešťastníky pozabíjet? Jako oni zabili Lescuyera?

Už jsme řekli, že asi třetina, možná polovina z nich se nejen vraždy neúčastnila, ale do kostela ani nevstročila.

Nechat je zabít! Ta jatka by byla přičtena na vrub represáliím.

*) Trouille – cuchta, špindíra. *Pozn. překl.*

Ale když chcete pozabíjet osmdesát osob, potřebujete určitý počet katů.

Jourdan zimpvizoval jakýsi tribunál, který zasedl v jednom sále paláce: měl tam písaře jménem Raphel, předsedu soudu napůl Itala napůl Francouze jménem Barbe Savournin de la Roue, řečníčího v lidovém nářečí; potom tři nebo čtyři chudáky; pekaře, uzenáře; jejich jména se nezachovala, nebyla podstatná.

Právě ti vykřikovali: „Musíme je všechny pobít; jestli se jediný z nich zachrání, bude proti nám svědčit.“

Ale, jak už jsme řekli, chyběli katani. Na nádvoří bylo sotva dvacet mužů, všichni patřili k drobných avignonským živnostníkům: parukář, dámský švec, přištipkář, zedník, truhlář; vesměs byli ozbrojeni halabala, jen tím, co jim zrovna přišlo pod ruku, jeden měl šavli, druhý bodák, tenhle kovovou tyč, tamten zase kus dřeva opáleného v ohni.

Všichni se klepali zimou v jemném vytrvalém říjnovém dešti.

Nebylo snadné udělat z nich vrahouny.

Existuje však něco, co ďábel nesvede?

Za takových okolností jako by Bůh na hodinu nechal věcem volný průběh.

V tu chvíli nastupuje satan.

Satan vstoupil osobně do tohoto chladného a zabahněného dvora.

Vzal na sebe podobu místního apatykáře jménem Mendes: rozložil stůl, na němž svítily dvě lampy; na tento stůl rozestavěl sklenice, džbány, konve, lahve.

Jaký pekelný odvar se skrýval v těchto tajemných nádobách bizarních tvarů? To se neví, ale účinek toho odvaru je znám.

Všechny, kdo se napili oné ďábelské tekutiny, najednou zachvátila horečná zuřivost. Cítili potřebu zabíjet, bažili po krvi.

Stačilo ukázat jim dveře, sami se vrhali do kobek.

Masakr se protáhl na celou noc: celou noc se tmou ozýval křik, nářek, chroptění umírajících.

Zabíjeli všechny; podřezávali muže i ženy; trvalo to dlouho: zabijáci, jak už jsme řekli, byli opilí a špatně vyzbrojení.

Přesto dosáhli svého.

Mezi zabijáky se vyznamenal zvláštní bestiální krutostí a nezřízenou žízň po krvi jeden chlapec.

Byl to Lescuyerův syn.

Zabíjel a zase zabíjel; chvástal se, že on sám zabil svou dětskou rukou deset mužů a čtyři ženy. „No no! Můžu zabít, jak chci,“ říkal, „ještě mi není patnáct, nic mi neudělají.“

Mrtvé a zraněné, mrtvolky a živé, házeli na dvůr Trouillas; těla padala z výšky šedesáti stop; nejdřív házeli muže, potom ženy. Vrazi ještě museli znásilnit mrtvolky mladých a hezkých žen.

V devět hodin ráno, po dvanácti hodinách masakru, se ozval čísi hlas z hlubin společného hrobu:

„Slitování! Pojďte mě dorazit, nemůžu umřít!“

Jeden muž, zbrojář Bouffier, se sklonil nad hrobem a díval se; ostatní si netroufli.

„Kdo to tam křičí?“ ptali se.

„To je Lami,“ opáčil Bouffier.

Potom, když už byl zase mezi svými:

„Tak cos tam dole viděl?“

„Takovou legrační čalamádu,“ řehtal se. „Je tam všechno páte přes deváté, muži, ženy, kněží a hezké holky, jeden by puknul smíchy.“

„Člověk je vskutku odporné stvoření...!“ řekl hrabě Monte Christo panu de Villefort.

A do tohoto ještě krvavého města, ještě teplého, ještě vzrušeného z těch posledních masakrů, uvedeme dvě hlavní osoby našeho příběhu.

PRVNÍ ČÁST

I STŮL PRO STÁLÉ HOSTY

Devátého října roku 1799, v krásném dni typického jižního podzimu, za nějž na dvou opačných koncích Provence zraje pomeranče v Hyères a hrozny v Saint-Péray, uháněla plnou rychlostí koleska tažená třemi koňmi po mostě přes Durance mezi Cavaillonem a Châteaurenardem směrem k Avignonu, bývalému papežskému městu, které bylo připojeno dekretem z 25. května roku 1791 k Francii, kteréžto připojení potvrdila dohoda podepsaná v roce 1797 v Tolentinu mezi generálem Bonapartem a papežem Piem VI.

Vůz vjel branou v Aix, projel celým městem, koně nezpomalili ani v úzkých a klikatých ulicích města postaveného tak, aby bylo chráněno proti větru a slunci, a zastavil padesát kroků od brány Oulle a před hotelem *Palác Rovnost*, kterému se už pomalu zase začíná říkat *Královský palác*. To jméno nosil kdysi a nosí ho i v dnešních dobách.

Pár skoro bezvýznamných slov, která jsme utrousili o názvu hotelu, před nímž se zastavila koleska, nám dost dobře ukazuje stav, v němž se nacházela Francie za vlády thermidorské reakce, již se říká Direktorium.

Po revolučním boji, který trval od 14. července 1789 do 9. thermidoru 1794, po významných dnech 5. a 6. října, 21. června, 10. srpna, 2. a 3. září, 31. května, 9. thermidoru a 1. prairialu, poté, co padla hlava krále a jeho soudců, královny a jejího žalobce, girondinů a kordeliérů, umírněných a jakobínů, zažívala Francie nejstrašlivější a nejodpornější znechucení ze všech – znechucení z prolité krve!

Francie pociťovala ne-li přímo potřebu návratu království, tedy aspoň touhu po silné vládě, v níž by mohla mít důvěru, o níž by se mohla opírat, která by pro ni jednala a konala tak, aby si mohla trochu odpočinout.

Místo této toužebně vyhlížené vlády však měla slabé a nerozhodné Direktorium složené z požitkářského a roz-

mařilého Barrase, intrikánského Sieyèse, statečného Moulina, bezvýznamného Rogera Ducose a čestného, leč trochu naivního Gohiera.

Z toho vyplývaly průměrná důstojnost navenek a silný neklid uvnitř státu.

Pravdou je, že ve chvíli, kdy začínáme vyprávění, zahájily naše armády, které si vydobýly takovou slávu v letech 1796 a 1797 a pak se na chvilku stáhly blíž k Francii neschopností Schérerovou ve Veroně a v Cassanu, porážkou a smrtí Joubertovou v Novi, novou ofenzívou. Moreau porazil Suvorova v Bassignaně, Brune zvítězil nad vévodou z Yorku a generálem Hermannem v Bergenu, Masséna rozdrtil Rakušany a Rusy v Curychu. Korsakov se stěží zachránil a Rakušan Hotze byl zabit stejně jako tři další generálové, dalších pět generálů bylo zajato.

Masséna zachránil Francii v Curychu stejně, jako ji před devadesáti lety zachránil Villars v Denainu.

Vnitřní záležitosti však nevzbuzovaly tolik optimismu a Direktorium bylo, to je dlužno podotknout, ve značné tísní kvůli válce ve Vendée a lupičským akcím na Jihu, které podle tamních zvyklostí nebyly avignonskému obyvatelstvu tak cizí.

Dva cestující, kteří vystoupili z nájemní kolesky před branami hotelu *Královský palác*, měli patrně důvod obávat se neklidné situace a věčně nespokojeného obyvatelstva papežského města, neboť kousek za Orgonem, na místě, kde si cestující mohou vybrat tři cesty – jednu vedoucí do Nîmes, druhou do Carpentrasu a třetí do Avignonu –, zastavil vozka koně a zeptal se jich:

„Občané chtějí jet přes Avignon nebo přes Carpentras?“

„Která cesta je kratší?“ otázal se úsečným a ostrým hlasem viditelně o pár měsíců starší z těch dvou, jemuž přesto nebylo víc než třicet let.

„Ó, cesta přes Avignon, občane, je kratší o dobrou míli a půl!“

„Pojedeme tedy přes Avignon,“ odvětil cestující.

A koně se opět dali do cvalu, který prozrazoval, že *občané* cestující, jak je oslovil vozka, přestože oslovení *pane*

už se zase začínalo v konverzaci objevovat, zaplatili kočímu aspoň dva franky spropitného.

Totéž přání, totiž neztrácet čas, projevíli cestující i u vchodu do hostince.

Promluvil opět starší z obou stejně jako na cestě. Zeptal se, zda se tu mohou ihned najíst, a ze způsobu, jakým byla otázka pronesena, bylo patrné, že je ochoten odpustit chodům vybranost, jen když mu je naservírují dost rychle.

„Občané,“ odvětil hostinský, který přiběhl ke dveřím s ubrouskem přes ruku uvítat hosty, hned jak zaslechl kola vozu, „rychle a náležitě slušně budete obslouženi nahoře v pokoji; ale kdybych si mohl dovolit vám poradit...“

Zaváhal.

„Ale ano, jen do toho!“ povzbudil ho mladší z cestujících, který se poprvé chopil slova.

„Můžete se najíst také u stolu štamgastů, jak to právě činí cestující, na nějž tady čeká tento zapřažený vůz; jídlo je vytečné a už je na stole.“

Na dotvrzení svých slov ukázal hostinský na velmi pěkný a pohodlný vůz, do nějž byli zapřaženi dva koně netrpělivě hrabající kopyty, zatímco vozká sedící na okenním parapetu nevzrušeně prázdnil láhev vína z Cahorsu.

První hnutí muže, jemuž byla nabídka učiněna, bylo odmítavé; přesto po vteřině uvažování starší z mužů, jako by se vrátil k svému původnímu odhodlání, tázavě pohlédl na svého druhá.

Ten mu odpověděl rovněž pouze pohledem, který značil: Víte dobře, že jsem pod vaším velením.

„Dobrá tedy, budiž,“ pronesl ten, který se opět chopil iniciativy, „naobědváme se spolu s vašimi stálými hosty.“

Potom se obrátil k vozkovi, který čekal s kloboukem v ruce na jeho příkazy.

„Nejpozději do půl hodiny ať je zapřaženo.“

Na pokyn hostinského vstoupili oba do jídelny, starší šel jako první.

Víme, jaký dojem většinou budí nově příchozí ke stolu štamgastů. Všechny pohledy se stočily k těm dvěma a do té doby poměrně živá konverzace uvázla.

U stolu seděli stálí hosté, cestující, jehož vůz čekal zapřažený před hostincem, dále obchodník s vínem z Bordeaux, který byl momentálně v Avignonu z důvodů, o nichž pohovoříme, a několik cestujících z dostavníku jedoucího z Marseille do Lyonu.

Nově příchozí pozdravili společnost lehkým úklonem hlavy a posadili se na konec stolu, takže je od ostatních dělila tak tři či čtyři místa.

Tato aristokratická zdrženlivost ještě znásobila zvědavost, jíž už stejně byli ti dva předmětem; ostatně bylo na první pohled patrné, že oba budou vznešení muži, byť se jejich oděv vyznačoval nápadnou jednoduchostí.

Měli vysoké boty shrnovačky, krátké kalhoty, kabáty s dlouhými šosy, cestovní pláště a klobouky se širokým okrajem; takhle se běžně oblékali mladí muži té doby, tyhle dva však odlišovaly od pařížských i provinčních elegantů jejich dlouhé rovné vlasy a černá vázanka pevně utažená kolem krku po vojenském způsobu.

Šviháci – tak se tehdy říkalo módním mládencům – nosili účes zvaný psí uši, tedy vlasy nakadeřené na spáncích a vzadu zvednuté do uzlu a obrovskou vázanku s dlouhými poletujícími cípy, v nichž se ztrácela brada.

Někteří sáhli ve svém reakcionářství i k pudru.

Tihle dva mladíci byli pravým opakem módních šviháků.

Starší z nich, který se, jak už jsme si všimli, několikrát chopil iniciativy a jehož hlas prozrazoval i v nejdůvěrnějších tóninách, že je zvyklý velet, byl muž asi třicetiletý, černé vlasy měl uprostřed čela rozdělené pěšinkou, rovné a spadající po spáncích až na ramena. Měl osmahlou tvář člověka, který hodně cestoval po jižních krajích, úzké rty, rovný nos, bílé zuby a sokolí oči, které Dante připisuje Caesarovi.

Byl spíše menšího vzrůstu, měl jemné ruce, drobné a elegantní nohy; v jeho způsobech bylo cosi nuceného, až dřevěného, jako by si oblékl šaty, na něž nebyl zvyklý. Kdyby ho poslouchali na březích Loiry místo na březích Rhôny, mohli by si povšimnout, že má ve výslovnosti lehký italský přízvuk.

Jeho druh vypadal tak o tři čtyři roky mladší.

Byl to krásný mladík s růžovou pletí, světlými vlasy, světlemodrýma očima, pevným a rovným nosem, výraznou, ale skoro bezvousou bradou. Mohl být tak o dva palce vyšší než jeho kolega, a byť byl vyšší, než je průměr, působil naprosto uvolněně a sebejistě, jeho pohyby byly obdivuhodně půvabné a kontrolované, dalo se uhodnout, že mladík vládne ne-li silou, tedy určitě neobvyklou obratností a neobyčejnou živostí.

Byl sice oblečen stejně jako jeho soupevník a choval se k němu jako k sobě rovnému, ale přece jen bylo patrné, že cítí k tmavému mladíkovi obzvláštní úctu, která nemohla pocházet z rozdílu věku, takže zcela určitě plynula z nestejněho postavení obou mužů. Kromě toho oslovoval svého staršího druha občane, zatímco ten mu říkal jednoduše Rolande.

Těchto maličkostí, na které upozorňujeme, abychom zasvětili čtenáře hlouběji do našeho vyprávění, si pravděpodobně spolustolovníci nepovšimli, neboť po několika vteřinách od mladíků odvrátili pohledy a na chvílku přerušená konverzace se opět rozproudila.

Dlužno přiznat, že její téma cestující nanejvýš zajímalo: byla řeč o přepadení dostavníku, jenž převážel sumu šedesáti tisíc franků patřících vládě.

K přepadení došlo včera na cestě z Marseille do Avignonu mezi Lambeskem a Pont-Royal.

Při prvních slovech, která byla o této události pronesena, natáhli oba mladíci uši a s velkým zájmem poslouchali.

K přepadení došlo na cestě, po níž nedávno přijeli, a muž, který o tom vyprávěl, byl jednou z hlavních osob dramatu.

Šlo o obchodníka s vínem z Bordeaux.

Cestující z dostavníku, který zrovna přijel a zase se chystal k odjezdu, byli nejzvědavější a nejdychtivěji se dožadovali všech podrobností. Stolovníci ze zdejšího kraje zato vypadali dost zasvěceně do podobných katastrof a sami dodávali detaily, místo aby na ně čekali.

„Takže vy tvrdíte, občane,“ říkal tlustý muž, k němuž se v hrůze tiskla vysoká, suchá a hubená manželka, „že k loupeži došlo na té samé cestě, po níž jsme před chvílí jeli...?“

„Ano, občane, stalo se to mezi Lambeskem a Pont-Royal. Všimli jste si tam místa, kde cesta stoupá a úží se mezi dvěma vršíčky? Je tam shluk skalisek.“

„Ano, ano, příteli,“ řikala žena, svírajíc manželovu paži, „dokonce jsem řekla, vzpomeň si: ‚Tohle je ošklivé místo, ještě že tudy jedeme ve dne, v noci bych se bála.‘“

„Ach madam,“ pronesl mladík, který trochu šišlal, jak bylo v té době zvykem, a který patrně míval za jiných okolností u stolu štamgastů hlavní slovo, „pro pány *Jehúovy tovaryše* neplatí, je-li den nebo noc.“

„Jakže, občane,“ vyděsila se žena ještě více, „oni vás přepadli za bílého dne?“

„Za bílého dne, občanko, v deset hodin ráno.“

„A kolik jich bylo?“ otázal se tlustý pán.

„Čtyři, občane.“

„Byli schovaní u cesty?“

„Nikoli; přijeli na koních po zuby ozbrojení a na tvářích měli masky.“

„Tak to mívají ve zvyku,“ poznamenal mladík-stálý host. „Určitě řekli: ‚Nebraňte se, nic se vám nestane, chceme pouze peníze určené vládě.‘“

„Přesně tak, slovo od slova, občane.“

„Potom,“ pokračoval podle všeho velmi dobře informovaný mladík, „sesedli dva muži z koně, hodili uzdy svým druhům a přiměli vozku, aby jim vydal peníze.“

„Občane,“ pravil tlustý pán okouzleně, „vy to všechno vyprávíte, jako kdybyste to zažil.“

„Pán u toho možná byl,“ prohodil jeden z cestujících napůl žertovně, napůl nevěřícně.

„Nevím, občane, jestli mám vaši poznámku chápat jako zamýšlenou nezdvořilost,“ opáčil bezstarostně mladík, který tak úslužně a případně přispěchal vypravěči na pomoc; „avšak mé politické názory jsou takové, že vaše podezření nechápu jako urážku. Kdybych měl tu smůlu

a patřil mezi napadené, či tu čest být s útočníky, v obou případech bych to upřímně přiznal; ale včera dopoledne v deset hodin, přesně ve chvíli, kdy dostavník přepadli, jsem tady na tomto místě klidně hodoval. A považte: občané, co sedí dnes po mé pravici a levici, tu seděli i včera.“

„A kolik vás bylo v tom dostavníku?“ otázal se mladší ze dvou cestujících, kteří právě usedli ke stolu. Podle toho, jak ho oslovoval jeho druh, se jmenoval Roland.

„Počkejte, myslím, že nás bylo... ano, sedm mužů a tři ženy.“

„Sedm mužů, nepočítaje v to vozku?“ opakoval Roland.

„Samozřejmě.“

„A v sedmi mužích jste se nechali obrat čtyřmi bandity? To vám tedy blahopřeji, pánové.“

„Věděli jsme, s kým máme tu čest,“ ohradil se obchodník s vínem, „a nehodlali jsme se bránit.“

„Jakže?“ opáčil mladík. „S kým jste měli tu čest? Jestli se nemýlím, tedy s lupiči, s bandity!“

„Ale vůbec ne, oni se představili.“

„Jak představili?“

„Řekli: ‚Pánové, je zbytečné, abyste se bránili; dámy, nemějte strach; nejsme lupiči, ale *Jehúovi tovaryši*.‘“

„Ano, to dělávají,“ přisvědčil mladík, co tu byl stálým hostem. „Říkají to předem, aby nedošlo k mýlce.“

„Ach tak!“ řekl Roland. „A kdo je prosím vás ten Jehú, který má tak zdvořilé druhy? To je jejich velitel?“

„Pane,“ odvětil muž, v jehož oděvu bylo cosi ze světského duchovního a který byl podle všeho nejen stálým hostem u stolu, ale rovněž toho hodně věděl o tajemství ctihodného společenství, o jehož zásluhách se tady právě hovořilo, „kdybyste byl vzdělanější v četbě Písma svatého, než patrně jste, věděl byste, že už nějakých dva tisíce šest set let je Jehú mrtev a že v důsledku toho nemůže přepadat dostavníky na hlavních cestách.“

„Pane abbé,“ opáčil Roland, který v muži poznal církevní osobu, „protože navzdory pichlavému tónu, jímž mluvíte, vypadáte jako velký vzdělanec, dovolte ignorantovi, ja-

kým jsem já, aby se vás zeptal na toho Jehúa, který je už sice dva tisíce šest set let mrtev, ale přesto má tu čest mít tovaryše nesoucí jeho jméno.“

„Jehú,“ odpověděl duchovní stejně kousavým tónem, „byl izraelský král, jež pomazal Eliáš pod podmínkou, že potrestá zločiny Achaba a Jezábel a vydá na smrt všechny Baalovy kněze.“

„Pane abbé,“ opáčil se smíchem mladík, „děkuji vám za vysvětlení: nepochybuji, že je přesné a učené. Přiznám se ale, že pořád moc nechápu.“

„Jakže, občane,“ pravil jeden štamgast, „vy nechápete, že Jehú je Jeho Veličenstvo Ludvík XVIII., pomazaný pod podmínkou, že potrestá zločiny Revoluce a vydá na smrt Baalovy kněze, tedy všechny ty, kdo se nějak zasloužili o ten hanebný stav věcí, jemuž se už sedm let říká Republika?“

„Ach tak!“ řekl mladík, „teď už chápu. A počítáte mezi ty, koho mají ti Jehúovi tovaryši porazit, i statečné vojáky, kteří vyhnali cizáky z francouzského území, slavné generály, kteří veleli armádám v Tyrolích, na Sambře a Maasu a v Itálii?“

„Samozřejmě, ty především.“

Mladíkovy oči metaly v tu chvíli blesky; chřípí se mu rozšířilo, rty sevřely; zvedl se ze židle; ale jeho druh ho zatahal za kabát a přiměl ho, aby si zase sedl. Jediným pohledem ho donutil, aby zmlkl.

Potom se poprvé chopil slova ten, kdo právě prokázal svoji moc:

„Občane,“ oslovil mladíka patřícího mezi stálé hosty, „odpusťte dvěma cestujícím, kteří přicházejí z druhého konce světa, jak se říká o Americe či Indii, kteří opustili Francii před dvěma lety, nemají ponětí o tom, co se tu děje, a touží se to dovědět.“

„V tom případě,“ odtušil ten, jemuž byla slova adresována, „máte právo vědět všechno, občane; ptejte se a my vám odpovíme.“

„Když teď už vím, kdo je to Jehú a za jakým účelem bylo ustanoveno jeho tovaryšstvo,“ řekl tmavý mládenec

s orlímá očima a černými rovnými vlasy, „chtěl bych vědět, co tihle tovaryši dělají s penězi, které získají.“

„Ach Bože! To je prosté, občane; víte, že je na spadnutí restaurace bourbonské monarchie?“

„Ne, o tom nemám tušení,“ odvětil tmavý mladík tónem, který se marně snažil o naivitu; „jak už jsem řekl, přicházím z druhého konce světa.“

„Jakže? Vy to nevíte? Tak do šesti měsíců to bude hotová věc!“

„Skutečně?!“

„Mám tu čest vám to sdělit, občane.“

Dva mladíci vojenského vzezření si vyměnili pohledy a úsměv. Světlovlasý vypadal značně netrpělivě.

Mluvčí pokračoval:

„V Lyonu sídlí generální štáb konspirace, pakliže máme nazývat konspirací komplot, který je organizován veřejně; spíše by se hodil název prozatímní vláda.“

„Dobrá, občane,“ řekl tmavý mladík zdvořile a kapku posměšně, „používejme tedy termínu prozatímní vláda.“

„Tato prozatímní vláda má svůj generální štáb a své armády.“

„Pchá! Generální štáb možná... ale armády...“

„Opakuji armády.“

„Kde jsou?“

„Jedna se sbírá v horách v Auvergne pod velením pana de Chardon; druhá v pohoří Jura pod velením pana Teyssonneta; a konečně třetí, která už působí, a dokonce dost dobře v tuto dobu, ve Vendée pod velením Escarbovilla, Achilla Leblonda a Cadoudala.“

„Vskutku, občane, hodně jste mi posloužil těmito informacemi. Domníval jsem se, že Bourboni v exilu naprosto rezignovali: myslel jsem si, že policie pracuje tak, že neexistuje ani provizorní rojalistická vláda ve velkých městech ani bandité na venkovských cestách. A hlavně jsem byl přesvědčen, že Vendée už naprosto pacifikoval generál Hoche.“

Mladík, na nějž se mluvčí obracel, vybuchl smíchy.

„Proboha, kde jste to byl? Odkud se to vracíte?“